

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Environmentální budování míru
jako koncept a politická strategie**

Erika Morinko

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Environmentální budování míru
jako koncept a politická strategie**

Erika Morinko

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „*Environmentální budování míru jako koncept a politická strategie*“ zpracovala samostatně a použila pouze uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2020

Erika Morinko

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D. za odborné vedení. Velmi si vážím času, cenných poznámek, její vlastní odborné literatury a rad. Také jí vděčím za trpělivost a obdivuhodnou ochotu pomoci ke vzniku této práce.

Paní docentko, děkuji.

Obsah

1	Úvod	1
2	Environmentální politika v bezpečnostních a mezinárodních studiích	5
2.1	Přístupy výzkum bezpečnosti a životního prostředí	7
2.2	Konceptualizace environmentálního budování míru	10
3	Peace parks: model environmentálního budování míru	13
3.1	Mírové parky od akademického zázemí do agend mezinárodních organizací	15
3.2	Definice mírových parků	18
3.3	Hlavní význam vytváření přeshraničních iniciativ	21
3.3.1	Přináší mírové parky mír?	22
4	Chráněné území Velkého virungského masivu	24
4.1	Charakteristika lokality	24
4.2	Konfliktní pozadí	25
4.3	Základy přeshraničních iniciativ v oblasti Velkých jezer	26
4.4	Od neformální terénní spolupráce k institucionalizaci	27
4.5	Deklarace z Gomy a vyšší úroveň kooperace	29
4.6	Přeshraniční spolupráce – nástroj ochrany přírody a blahobytu	30
4.6.1	Jakým překážkám k naplnění míru oblast čelí?	32
5	Přeshraniční jordánsko-izraelská spolupráce a Mírový park řeky Jordán	34
5.1	Charakteristika lokality	35
5.2	Izraelsko-jordánská jednání v pozadí válek o vodu	37
5.3	Přeshraniční mírová jednání a environmentální spolupráce	39
5.4	Mírový park řeky Jordán	41
5.5	Překážky izraelsko-jordánské spolupráce	44
6	Závěr	47
7	Seznam literatury	53
7.1	Literatura	53
7.2	Prameny	62
8	Resumé	66
9	Přílohy	67

Seznam použitých zkratek

AWF	Nadace pro divokou zvěř
CBD	Úmluva o biologické rozmanitosti
GVTC	Přeshraniční spolupráce Virungy
ENVESEC	Iniciativa pro životní prostředí a bezpečnost
FAO	Organizace pro výživu a zemědělství
FFI	Mezinárodní organizace na ochranu fauny a flory
FoEME	Přátelé Země
ICCN	Konžský ústav pro ochranu přírody
IGCP	Mezinárodní geovědní program
ITTO	Mezinárodní organizace pro tropické dřevo
IUCN	Mezinárodní svaz ochrany přírody
MAB	Program člověk a biosféra
MEPP	Mírový proces na Středním východě
MOU	Memorandum o porozumění
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OESCE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
ORTPN	Rwandská kancelář cestovního ruchu a národních parků
PoWPA	Program práce v chráněných oblastech
PLO	Organizace pro osvobození Palestiny
RPF	Rwandská vlastenecká fronta
UNEP	Program OSN pro životní prostředí
UNESCO	Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu
USAID	Agentura Spojených států amerických pro mez. rozvoj
WCED	Světová komise pro životní prostředí a rozvoj
WDPA	Světová databáze chráněných oblast
WWF	Světový fond na ochranu přírody

1 Úvod

S dynamickým rozvojem moderního světa se mezinárodní společenství začalo potýkat s prohlubujícími environmentálními problémy. V první řadě byly zasaženy ekonomicky nejvyspělejší a průmyslové země, ale s postupem času byly dopady patrné v globálním měřítku. V důsledku environmentální výzkum přesáhl rámec přírodních věd a pronikl do různorodých podoborů. V mezinárodní politice se o životním prostředí a jeho vlivech uvažovalo již na konci 60. let 20. století, kdy světoví odborníci začali upozorňovat na nebezpečí znečišťování a vyčerpávání neobnovitelných zdrojů (Lomborg 2012: 25). Nicméně již v historii se objevovaly úvahy o vztahu mezi nedostatkem přírodních zdrojů a konfliktem. V nedávné době na vědecké půdě vznikl nový trend environmentální spolupráce, jejíž hybnou silou je společný zájem o udržitelný rozvoj a všeobecný prospěch.

Zásadní událostí byl vznik *Programu Organizace spojených národů pro životní prostředí* v roce 1972, jehož agenda přednostně prosazuje spolupráci v oblasti životního prostředí na vyšší úrovni mezinárodní politiky. Zdá se, že právě na jeho půdě se zrodila myšlenka, že environmentální spolupráce v oblastech politických konfliktů vede k budování míru a může sloužit jako nástroj řešení konfliktů. Fakt, že UNEP prosazoval tento přístup v praxi, je vidět například v Súdánu, Sierra Leone a Afghánistánu (UNEP 2015: 27). Koncept environmentálního budování míru se stal novým fenoménem v mezinárodních vztazích, který otevřel spoustu otázek pro výzkum. Vzhledem k tomu lze usoudit, že není dostatečně prozkoumán a aplikován jako prostředek k transformaci konfliktů nebo nastolení míru. Avšak přístup nabývá důležitosti v mezinárodním prostředí, protože v případě jeho osvědčení vznikne efektivní způsob řešení a předcházení politických konfliktů.

Historie zaznamenala celou řadu konfliktů, které mají určitý vztah k přírodním zdrojům nebo obecně k životnímu prostředí. Mezi ně patří například konflikt o vodu, půdu, ropu, diamanty, uranové doly nebo tropické lesy. V důsledku změny klimatu a degradace životního prostředí se lidé uchylují k

protiprávnímu využití těchto zdrojů, obzvláště v oblastech s ekonomickou a politickou nestabilitou. Napětí v těchto zemích je často způsobeno nelegálním rybolovem, pytláctvím, obchodem s divokou zvěří, těžbou dřeva a nerostných surovin. V případě konfliktů je charakteristické, že může docházet k jejich přelévání do sousedních států. Právě příhraniční oblasti hrají v těchto konfliktech důležitou roli, protože ve většině případů jsou přírodně bohaté, vzdálené od středu pozornosti centra a přitažlivé pro komunity, které hledají útočiště. V důsledku toho stály státy před výzvou internacionálních jednání, aby mohly zajistit efektivní řízení přírodních zdrojů a odstranit veškeré negativní vlivy bariér. Jak se ukázalo, příroda se neřídí podle politických hranic, které si stanovil stát v mezích zajištění své suverenity. Environmentální prostředí se tak stalo podnětem pro přeshraniční spolupráci, jejímž účelem je zajišťovat mír, vzájemnou důvěru a prosperitu mezi regionálními státy.

V rámci environmentálního peacebuildingu se etablojí různé typy nástrojů a jedním z nich jsou tzv. mírové parky. Ty náležejí k mezistátním iniciativám pro ochranu přírody. Přeshraniční chráněné oblasti se vyskytují po celém světě a plní různé účely jako ochranu migrace zvířat, zajištění dostatečných zdrojů potravin a vody, podporují cestovní ruch, hospodářský rozvoj a dobré vztahy mezi sousedícími zeměmi. Vytváření chráněných území je jednou z forem tzv. ekologické diplomacie, která slouží jako averzní mechanismus vůči degradaci životního prostředí a vede k vzájemné spolupráci (Convention on Biological Diversity nedatováno). Tento typ nástroje v uplatnění environmentální politiky poskytuje příležitosti pro spolupráci v mnohostranných projektech.

Cílem této bakalářské práce je zmapovat a analyzovat vývoj konceptu environmentálního budování míru. V rámci analýzy se zaměřuju specificky na politickou praxi, která se týká uplatnění myšlenky mírových parků. K naplnění cíle se zabývám několika výzkumnými otázkami. Zajímá mě:

- Kde byly v minulosti zřízené tzv. mírové parky a proč?
- Jaké funkce naplňují a jak se aplikují?

- Opravdu generují mírovou dividendu, tj. po jejich zřízení došlo v oblasti k utlumení konfliktu a násilí?

Struktura práce je rozdělená na dvě části. V první teoretické části se budu zabývat vývojem myšlenky environmentálního budování míru v akademické literatuře. Následně specificky představím tematiku mírových parků, tj. vysvětlení, jak idea vznikla, co je její podstatou a co má být jejím výsledkem. Také se částečně budu věnovat vymezení pojmů a definic, včetně mezer a aplikačních potíží přístupu. Pro zpracování této části použiju dosavadní poznatky badatelů a odborníků, které přispívají k ujasnění konceptu. Což v realitě napomáhá k posunu od pouhého technického nástroje k uplatnění v konkrétní politické situaci prostřednictvím působnosti různých typu aktérů (např. environmentálních organizací, říčních komisí a mírových parků).

Práce se zakládá na kvalitativním výzkumu prostřednictvím dvou případových studií. Ve druhé kapitole se zaměřím na uplatnění myšlenky environmentálního budování míru v mezinárodní politické praxi. Podle odborné literatury jsem si zvolila dva příklady mírových parků. Jedná se především o post-konfliktní oblasti, kde jsou zřízená chráněná území, která mají sloužit k zajištění míru a udržitelného rozvoje. Nejdříve se budu zabírat případem hraničního regionu v okolí Velkých jezer, známého jako Velký virungský masiv¹, který se rozprostírá na východě střední Afriky mezi Demokratickou republikou Kongo, Rwandou a Ugandou. Další výzkumnou oblastí bude světově známý Mírový park řeky Jordán, nacházející se mezi Izraelem a Jordánskem. V obou případech bude důležité zjistit okolnosti vzniku chráněných území, krátce nastíním jejich konfliktní minulost, zjistím, jaké interakce mezi státy byly před a po podepsání mírové smlouvy a nakonec se budu zabírat stavem soudobých vztahů. Ve výsledku zhodnotím, zda přeshraniční iniciativy naplňují mírovou dividendu.

Existuje kvantum publikací, které nemají jednotný přístup nebo jednu školu, proto můžeme najít velké množství autorů, kteří se podílí na vývoji

---

¹ Masiv – geologický pojem, který označuje blok zemské kůry, jež se výrazně odlišuje svou stavbou v podobě zlomů.

konceptu. Někteří ho obhajují a doplňují, jiní kritizují, čímž také napomáhají najít nedostatky, které mohou nasměrovat badatele k novým řešením a přístupům. Jedním z prvních příspěvků v této oblasti je publikace pod názvem *Environmental peacemaking* z roku 2002, jejíž autory jsou Ken Conca a Geoffrey D. Dabelko. V díle se badatelé zabývali otázkou, zda vzájemnou závislost na životním prostředí lze využít k vybudování důvěry a míru. Dále se ve svém výzkumu budu zabírat autory různých názorových směrů, jako jsou Thomas Homer-Dixon, Aaron T. Wolf, Arthur H. Westing, Saleem Ali atd. V českém prostředí výzkum životního prostředí jako mírového nástroje nezůstal opomíjený, o čemž vypovídají práce docentky Šárky Cabadové Waisové. Inspiraci můžeme najít v jejích textech v různých odborných časopisech, avšak nejaktuálnějším je vydání kolektivní monografie²: *Environmentální spolupráce jako nástroj řešení konfliktů. Aktéři, podmínky vzniku a fungování* (2016).

Při bádání použiju odbornou literaturu, většinou cizojazyčného původu. Vzhledem k aktuálnosti tématu je zřejmé, že budou převládat zdroje elektronické. Při rozboru případových studií bude zapotřebí zvážit výběr zdrojů, protože se jedná o živé záležitosti, které mohou postrádat nestrannost. Následně je nutné si uvědomit určité limity práce, které se týkají analýzy případů. Uplatnění myšlenky environmentálního budování míru je možné zkoumat různými nástroji. V případě mé práce je z důvodu délky obsahu výzkum omezen na jeden prostředek spolupráce, a to v podobě mírových parků, což je ale forma kooperace, která se uplatňuje jen na určité oblasti. Problémem bude výběr případových studií, protože existuje množství příkladů, které jsou svým způsobem zajímavé a mohly by představovat užitečné poznatky při výzkumu. Nicméně přes veškeré složitosti bych ráda naplnila stanovené cíle.

---

² Vědecké dílo více autorů: Šárka Waisová, Nikola Klimentová, Lenka Kudláčová.

2 Environmentální politika v bezpečnostních a mezinárodních studiích

Do historie lidstva se zapsaly různé ozbrojené konflikty, které mají svoje příčiny, průběh a následky. Dynamický vývoj moderního světa s sebou přinesl nové bezpečnostní výzvy. Za jeden z takových soudobých jevu se dají považovat environmentální konflikty. Dřív než se koncept dostal na půdu bezpečnostních studií a mezinárodních vztahů, kořeny formování myšlenky lze nalézt již ve starověku, a to v Thukydidově díle *Peloponéská válka* a Platonově *Republice*. Autoři se shodují, že nedostatek zdrojů v Athénách a jejich dovoz způsoboval zranitelnost, z čehož vyplývá, že soběstačnější společnosti jsou bezpečnější (Floyd – Matthew 2013: 3).

Environmentální témata pronikla mezinárodních vztahů až na konci 60. let 20. století. Klíčové období započalo debatou odborníků z celého světa. Jedním z bodů jejich diskuze bylo upozornění na vztah mezi nedostatkem přírodních zdrojů a konfliktním potenciálem. Následně byl založen think tank pod názvem Římský klub, který se snažil upozorňovat na tyto problémy a hledat řešení. První zpráva Klubu byla vydaná v roce 1972 a zakládá se na publikaci manželů Meadowsových³ *Meze růstu*. Studie prezentovala problém udržitelného rozvoje, který poukázal na předpoklad rozvoje lidské populace v prostředí s omezeným přístupem k přírodním zdrojům (Lomborg 2012: 25). Ropné šoky v roce 1973 a 1979 poukázaly na zranitelnost západního světa vůči nutným dodávkám dané suroviny, což vedlo k zamyšlení nad otázkou národní bezpečnosti. Ale varování nebyla zcela nová, již v 50. letech futuristé jako H. Brown a F. Osborn poukazovali na strach z přelidnění, jehož důsledkem bylo zvýšení konfliktního napětí a násilí (Conca – Dabelko 2002: 1).

Mezinárodní organizace se dají považovat za průkopníky rozvoje environmentální problematiky, a to od zavedení tématu do svých agend.

---

³ Autoři, kteří se zabývají omezováním demografického růstu v ekonomii a sociologii, se zařazují do směru neo-malthusianství, který pochází z 18. st. Zakladatelem daného směru je ekonom Thomas R. Malthus.

Uvolňování vztahů během studené války v roce 1972 vyústilo ve Stockholmskou konferenci OSN, která po roce vedla ke vzniku *Programu OSN o životním prostředí*. Politická situace otevřela dveře k dalším debatám. Jednou z dalších platforem bylo řešení užívání válečných chemických a jaderných zbraní. Příkladem je válka ve Vietnamu, kde se používaly látky jako Agent Orange s obsahem dioxinu ke zničení vegetace. Následky jsou patrné dodnes: rozsáhlé oblasti byly zamořené jedovatými chemikáliemi, došlo ke kontaminaci živočichů a část populace od narození trpí defekty a nemocemi (Young – Giesy – Jones 2004: 366). Během Reaganovy administrativy Kongres zřídil obranný environmentální finanční účet k dekontaminaci vojenských základen a byla podepsána další opatření, např. dodatky k *Ženevskému protokolu 1977* (Floyd – Matthew 2013: 4). Devastující účinky škodlivých zbraní a různé ekologické katastrofy (např. Velký smog v roce 1952) donutily lidstvo obrátit pozornost směrem k ochraně environmentálního prostředí, protože se zjistilo, že může jít o nepřímý dlouhodobý faktor, který ohrožuje živobytí i do budoucna. Ekologická bezpečnost začíná pronikat do politik průmyslového světa, např. EU, OBSE, OECD, NATO. Důležitou silou se staly nevládní organizace např. Greenpeace a Přátele Země, které napomáhaly svým aktivismem dostat ekologická témata do povědomí lidí.

Rok 1992 se vyznamenal globálním rozšiřováním a prohloubením konceptu environmentální bezpečnosti na summitu v Riu de Janeiro (tzv. Summit Země). Deklarace konference je velice stručná a již pracuje s pojmem trvalého udržitelného rozvoje⁴. Konceptu značně přispěla zpráva Brundtlandové roku 1987 pod vedením norské ministerské předsedkyně Gro Harlem Brundtlandové. Světová komise pro životní prostředí a rozvoj vydala její práci pod názvem *Our common future*. Studie definuje vývoj, který „*vyhovuje potřebám současnosti bez ohrožení schopnosti budoucí generace k uspokojení vlastních potřeb*“ (WCED 1987: 43). Komise zachytila environmentální problémy v souvislosti s obavami z globální chudoby a upozorňuje na dilemata, kterým čelí lidé hlavně v rozvojových

---

⁴ Termín byl vypracován třemi organizacemi IUCN, UNEP, WWF v roce 1980.

zemích. R. Bullard poukázal na environmentální nerovnost v chudých amerických čtvrtích. Podle něj zákony a regulace nejsou spravedlivé vůči lidem s nízkými příjmy a nedostatečným přístupem k moci (Bullard 1993: 15–17). Po konferenci v Riu Clintonova administrativa podnikla kroky k zajištění environmentální spravedlnosti.

Všechny debaty a iniciativy se zapsaly do vývoje konceptu environmentální bezpečnosti a vytvořily zásadní cíle pro organizace a státy s účelem zachovat všeobecný mír a zajistit kvalitu života. S příchodem vnitrostátních konfliktů se objevuje prostor pro OSN, která zastává důležitou roli už od svého vzniku. V první kapitole Charty OSN nalezneme definici jednoho z cílů organizace: „*udržovat mezinárodní mír a bezpečnost a za tím účelem konat účinná kolektivní opatření, aby se předešlo a odstranilo ohrožení míru a byly potlačeny útočné činy nebo jiná porušení míru...*“ (Charta OSN 1945: 6). Za přelomový moment se také dá považovat začlenění pojmu „peacebuilding“ do normativního rámce organizace, a to vydáním zprávy bývalým generálním tajemníkem Butrus Butrus-Ghálím pod názvem „Agenda pro mír“ v roce 1992. Dokument napomáhá k posílení postavení OSN v zásahu proti znovuvypuknutí konfliktů. Dalším krokem bylo přidání do agendy tzv. konceptu lidské bezpečnosti, který by měl zajišťovat ochranu základních svobod každého člověka (Human Development report, 1994), jehož součástí je mimo jiné environmentální ochrana jedince a jeho právo na důstojný život.

2.1 Přístupy výzkum bezpečnosti a životního prostředí

Norský badatel Carsten F. Rønnfeldt hovoří o třech generacích vývoje výzkumu bezpečnosti a životního prostředí ve článku „*Three Generations of Environment and Security Research*“ (1997). Krátce shrnu přístupy jednotlivých generací, které byly vymezeny, a doplním je dalšími badateli z různých období. Tímto způsobem nastíním, jakým vývojem prošly poznatky a co přispělo k dnešní podobě konceptu, a to pomocí tezí, kterými se začali nově vymezovat různí badatelé.

První generace, která působila v 80. letech, zastávala názor, že je potřeba se zaměřit na rozšíření definice národní bezpečnosti. L. Brown se zabýval otázkou nedostatečného definování národní bezpečnosti, čímž vyvolal další diskuze v politice. Jeho iniciativu podpořil profesor princetonské univerzity Richard Ullman vydáním propracovaného článku „*Redefining security*“. V něm poukázal na koncept, který nezahrnuje vojenské hrozby, ale řadu možností ke zlepšení kvality života občanů státu (Matthew 1995: 14). Upozornil na možné konflikty o zdroje, území, populační růst a další environmentální problémy, jako nedostatek pitné vody nebo zemětřesení. Pro některé ekology a mezinárodní vědce to byl zásadní okamžik, který vedl k odlišnému pohledu na světový řád.

Druhá generace, která působila v 90. letech, náleží k tzv. torontské skupině, jejímž hlavním představitelem je Thomas Homer-Dixon, a také skupině Bern-Curych v čele s Güntherem Baechlerem. Autoři se začali vymezovat k nedostatkům empirického výzkumu a nástrojům (Rønnfeldt 1997: 475), což vedlo k vyvinutí nového modelu pojetí. Teze poukazuje na tzv. environmentální tíseň⁵ v podobě environmentálních změn, konzumerismu, nerovného přístupu k přírodním zdrojům a demografického růstu, které se mohou stát nejen příčinou konfliktu, ale také jeho hybnou silou (Homer-Dixon: 1991: passim). Daný metodologický rámec byl použit torontskou školou ve dvanácti případových studiích pomocí sběru dat o specifických oblastech, např. Chiapas, Pákistán, Rwanda a Jižní Afrika (Rønnfeldt 1997: 475). Třetí generaci Rønnfeldt pouze odhaduje, ale v současnosti můžeme sledovat naplnění jeho předpovědí. Předpokládal totiž, že rozsah témat se zvětší a překročí meze sub-státních úrovní (dnes např. globální oteplování).

S příchodem fenoménu občanských válek se kritičtí autoři začali zabývat otázkou, jakou roli zde hrají přírodní zdroje. Ty totiž odjakživa představují nezbytnou součást lidského živobytí a ze státního hlediska jsou ukazovatelem bohatství a moci. Ukázalo se, že jejich využití může vést k různým fázím konfliktu,

---

⁵ Pojem označuje nedostatek přírodních zdrojů podle torontské školy.

může se tedy samo o sobě stát příčinou války, udržovat násilí, ohrozit vyhlídky na mír a také přispět k návratu, pokud nejsou řádně spravovány v post-konfliktní rekonstrukci (UNEP 2009: 7). V nestabilních oblastech mohou cenné komodity vytvářet ekonomiku, která je náchylná ke korupci, vnějším intervencím a zneužívání rebelskými skupinami. Znamená to, že nedochází k využití přírodních zdrojů pro obecné blaho společností, kde by všichni mohli mít rovný přístup, což vzbuzuje pocit křivdy nebo v opačném případě chamtivosti, které se stávají podnětem k opakujícím násilným konfliktům (Collier – Hoeffler 2000: 3). Příkladem je Arabské jaro v roce 2011, kdy vysoké ceny potravin, nerovnoměrné využití ropy a nestabilní vláda vedly k rozsáhlým nepokojům. V jiném případě se finanční zisky z přírodních zdrojů mohou využít k prodloužení ozbrojeného konfliktu, což svědčí o tom, že mohou být jak prostředkem, tak i hlavním důvodem k protahování konfliktů (Melvin – de Koning 2011: 41). Ve výsledku nespravedlivé a prospěchářské spravování přírodního bohatství vede často k rozpadu zemí, protože nadále nejsou schopné zajišťovat bezpečnost vlastních občanů a základní svobody.

Za jeden z nejmladších a nejdiskutabilnějších přístupů se považuje ekofeminismus. Environmentální feminismus je „*hnutí, které vidí spojení mezi využíváním přírodního prostředí, jeho špatným stavem a podřízeností a útlakem žen*“ (Mellor 1997: 1). V mnoha zemích ženy zastávají nižší postavení v sociálních, kulturních a ekonomických sférách, což znamená, že jsou poškozené a ovlivněné životním prostředím jinak. Muži většinou zaujímají dobovačný postoj a chtějí kontrolovat a vlastnit, zatímco ženy jsou blíže k přírodě, snaží se ji chránit a pečovat. Ale otázkou je, zda tento proud bude nadále životaschopný, protože lidská bezpečnost bývá genderově slepá a objevují se další nedostatky dvou přístupů (Floyd – Matthew 2013: 28).

Od roku 2000 interdisciplinární literatura přesunula pozornost od nedostatku přírodních zdrojů jako příčiny násilného konfliktu k vzájemné závislosti a udržitelnému rozvoji, což vedlo k úvaze, že z environmentálních překážek se stává nástroj k transformaci konfliktu a následné mnohostranné

spolupráce (Dresse – Nielsen – Zikos 2018: 2). Objevila se tak myšlenka, že environmentální témata a obtíže sdílejí všichni a pro strany konfliktu se může spolupráce v oblasti životního prostředí stát katalyzátorem budování důvěry, spolupráce a míru. Téma se stalo součástí globálního výzkumu, čímž postupně se zařazuje do agend organizací. Za názornou ukázkou se dá považovat platforma OSN, která při peacekeepingových misích začala brát v úvahu otázky životního prostředí, které se nyní označují jako „*greening blue helmets*“. Většinou byly mírové mise nasazeny v zemích s vysokou úrovní zranitelnosti vůči katastrofám. Od svého založení měla organizace v mnoha případech nepřímý mandát k řešení otázek přírodních zdrojů. Časem se projevilo, že těmto důležitým otázkám nebyla věnována dostatečná pozornost. Proto Mírové středisko OSN v roce 2009 zařadilo do své agendy environmentální politiku, která zajišťovala, že každá mírová mise přijala environmentální cíle a opatření. V roce 2012 UNEP ve své zprávě „*Greening the blue helmets. Environment, natural resources and UN Peacekeeping operations*“ prokázalo, že mírové operace mají zásadní vliv na přírodní zdroje a životní prostředí, které jsou základním aspektem při řešení konfliktů, zajištění obživy a budování důvěry (UNEP 2012: 5–8).

2.2 Konceptualizace environmentálního budování míru

„Environmentální spolupráce jako nástroj k budování míru“ je relativně novým jevem ve vědecké literatuře, proto se můžeme setkat s některými metodologickými a teoretickými nedostatky. Řada institucí a badatelů propaguje environmentální spolupráci mezi konfliktními komunitami, ale zásadní nejednotnost a nejasnost najdeme v samotném významu definice, který se na první pohled zdá srozumitelným sám o sobě (Waisová 2016: 20). Pojmy jako „životní prostředí“ a „mír“ se dají propojit s širší škálou významů a disciplín, což se odráží na praktické části, která je nadále složitá v uplatnění.

Pokud popisujeme environmentální budování míru, musíme se zaměřit na proces, pomocí kterého k tomu dochází. Ale vysvětlení „environmentální spolupráce“ není jednoduchým úkolem. Obecně si pod tím můžeme představit

spolupráci při řešení environmentálních problémů k ochraně ekosystému. Jenže při analýze akademických dokumentů sledujeme, že myšlenka má hlubší význam mírotvorného potencialu, který je postaven na neobchodovatelnosti, nedrancovatelnosti a imobilitě přírodních zdrojů (Waisová 2016: 21). Jde o specifické druhy zdrojů (např. voda, půda a heterogenní biodiversita), které se jeví životně důležitými a hodnotnými pro společenství, proto musíme usilovat o jejich zachování před zneužitím a korupcí. Proto se někteří autoři zaobírají tržní hodnotou přírodních zdrojů a hledají způsob řešení konfliktu mezi konfliktními stranami, a to pomocí vzájemného uspokojení potřeb prostřednictvím vylepšení hospodářského spektra (Dresse – Nielsen – Zikos 2018: 5). S tím souvisejí další důvody k environmentální spolupráci, které probíhají na úrovni ekologické, sociální a politické. V důsledku aktéři usilují o efektivní řízení přírodních zdrojů, zvýšení hospodářské prosperity komunity, uchování a posílení kulturních hodnot.

Podle některých autorů předpoklady a empirické důkazy při výzkumu „environmentálního budování míru“ přerostly do zastřešujícího pojmu, který překrývá celou řadu aspektů ve vztahu mezi životním prostředím, konfliktem a mírem (Maas – Carius – Wittich 2013: 103). Tím pádem se zařazení konceptu do samostatného rámce stává problematickým, s čímž souvisí i nejednotná teoretická škola. Například Galtung nezařadil mír do žádné vědní disciplíny, protože podle něj je zkoumaný interdisciplinárním způsobem, ale za použití všech společenských a některých přírodních věd (Galtung 1968: 40). I přes mnoho iniciativ, se literatura vyznačuje řadou mezer, které brání k plné konceptualizaci environmentálního budování míru. Proto následně znázorním jeho potenciál a určité nedostatky.

Tím, že se daná disciplína nachází v rané fázi, výzkumy zatím byly prováděny jen na vnitrostátní úrovni, nicméně akademické texty se ve větší míře zaobírají mezistátní environmentální spoluprací. Dále je potřeba si uvědomit, že vytvořené teorie různých autorů mohou zkreslovat a zjednodušovat realitu, protože každý vnímá skutečnost jinak a určitý vliv na rozhodování má podle K. Waltze i lidská přirozenost. Univerzální vzorec může být problematický v aplikaci, protože každý konflikt a způsob jeho řešení se může lišit vzhledem ke specifickým

proměnným, které je zapotřebí brát v potaz při hledání mírové cesty. Asymetrické zájmy, politické rozdíly, různá náboženská vyznání a kulturní hodnoty mohou bránit v navázání spolupráce (Fischhendler – Dinar – Katz 2011: 37), tím pádem je těžší najít konsenzus mezi aktéry. Nejasnosti vznikají při samotném vysvětlení, jak přesně funguje koncept environmentálního budování míru, jak ovlivňuje vyšší politická rozhodnutí z lokálních úrovní a v jakém stádiu průběhu konfliktu vzniká prostor pro spolupráci (Waisová 2016: 23). S tím souvisí další otázka: přináší environmentální spolupráce mír nebo mír přináší spolupráci?

I přes všechny uvedené kauzality, koncept „environmentálního budování míru“ představuje přínosy pro vytvoření nové metody v mírových studiích a jednou se zajisté může stát účinnou běžnou praxí při řešeních válečných sporů. V současnosti koncept obsahuje širokou škálu praktik, mezi ně patří např. řízení přírodních zdrojů, opatření k zajištění udržitelného živobytí, mediace v řešení environmentálních konfliktů, budování porozumění a důvěry (Dresse – Nielsen – Zikos 2018: 5). Pod tím si můžeme představit snížení environmentálních problémů souvisejících s nedostatkem zdrojů, jejich spravedlivé rozdělení, ochranu a zajištění udržitelnosti pro budoucí generace. Takovým způsobem se od stavu nejistoty státy přesunou k vytváření důvěry, která uvolní prostor pro trvalou kolektivní spolupráci a bude se moci přelévat i do jiných sfér.

Častými příčinami prohloubení konfliktního cyklů je nedostatek komunikace mezi konfliktními stranami, což by daný koncept dokázal minimalizovat nebo dokonce tomu předejít. Jako jedním z nejrozšířenějších nástrojů environmentálního budování míru je navázání komunikace pomocí přeshraniční spolupráce (např. na Středním východě – *Good Water Neighbors*). Podobné projekty napomáhají uvědomit si vzájemnou závislost, stimulovat k pozitivním interakcím, sdílet vzájemné hodnoty a vytvářet alternativy (Dresse – Nielsen – Zikos 2018: 12). Z toho lze vyvodit ústřední podstatu environmentálního peacebuildingu, která poskytuje příležitosti k přechodu od soupeření k partnerství, a to bez ohledu na politické hranice území (Conca – Dabelko 2002: 11).

3 Peace parks: model environmentálního budování míru

Rychlý rozvoj nadnárodních struktur vedl ke globalizovanému mezinárodnímu systému, který se vyznačuje stále větší poptávkou po ochraně životního prostředí. Chod moderního světa a růst populace neustále zvyšuje tempo ve vyčerpávání přírodních zdrojů, čímž činí ještě větší tlak na společnost. Vzhledem k tomu, že se jedná o otázku přežití, roste zájem o ochranu ekosystémů a vyvíjí se nové projekty. Koncept environmentálního budování míru také přináší nové nástroje prosazování politiky a jedním z nich jsou tzv. mírové parky. Mezinárodní organizace na ochranu přírody (např. IUCN, UNESCO, WWF, CBD) stojí za těmito iniciativami. Výsledkem jejich působení jsou různé typy spolupráce ve formě příhraničních nebo přeshraničních chráněných oblastí, mírových parků nebo biosférických rezervací. V tomto případě jsou ekosystémy zahrnuté do většího geografického měřítka, jelikož „*mezinárodní hranice jsou politické, ale ne ekologické*“ (Griffin – Cumming – Metcalfe 1999: 2). Tím pádem dochází ke spolupráci, která se přelévá⁶ napříč hranicemi, protože jak se ukázalo, „příroda nezná žádné meze“. Důkazem toho jsou různé environmentální celosvětové problémy v podobě znečišťování vod a ovzduší, ozonových děr nebo globálního oteplování. Je zřejmé, že příroda nepodléhá diktátu lidí a politické geografii, proto vzniká potřeba zapojit se do širokosáhlých projektů na mezinárodní úrovni.

Pokud nahlédneme do historie, většina iniciativ se odehrávala během koloniálních dob v rozvojových zemích a byla svázaná s etnocentrismem západního světa. Ale konec 80. let přichází s úplně rozlišnou cestou v podobě „třetí vlny“, která se vyznačuje celosvětovým posunem k udržitelnosti (Zimmerer 2006: 65). V této době se na půdě IUCN objevuje idea mírových parků. V první polovině 90. let poté IUCN vytvořila ve spolupráci s UNEP program na podporu zakládání tzv. mírových parků, které měly vznikat v oblastech ozbrojených konfliktů, a jejich cílem byla ochrana biodiverzity ve válkami postižených oblastech. Mírové parky se staly nástrojem post-konfliktní spolupráce mezi bývalými nepřátelskými státy

---

⁶ Tzv. spillover efekt.

(Waisová 2016: 11). Proto se také považují za určitou formu ekologické diplomacie (CBD 2017). V souvislosti s tím mají za cíl chránit biodiverzitu pro udržitelný rozvoj a mírové soužití národů (Peace Park Foundation nedatováno).

Za první evropskou podobu přeshraniční spolupráce se považuje tzv. Pieninský národní park mezi Československem a Polskem. Iniciativa byla podložena Krakovským protokolem (1924), jehož cílem bylo zmírnění konfliktního napětí kolem sporného území z první světové války. Ale uskutečnění ustanovení sledujeme až po kanadsko-americké spolupráci v roce 1932. Spojení amerického Národního parku Glacier v Montaně a kanadského národního parku Watertonská jezera v Albertě (tzv. *Waterton-Glacier Internatinal Peace Park*) sehrálo symbolickou roli pro celý svět. Tento park se považuje za první „mírový park“ na světě, protože byl vytvořen za účelem trvalého připomenutí mírových vztahů a dobré vůle obou zemí. Vedení parku přispělo ke společným publikacím, výměnám zaměstnanců a koordinované mezinárodní spolupráci na ochranu přírody (Thoresell – Harrison 1990: 5). V roce 1995 byl zařazen mezi přírodní památky světového dědictví UNESCO pro jeho globální význam.

V současnosti mírové parky často spojujeme s africkým kontinentem, který je místem výskytu unikátních druhů biodiversity a také místem s častými vnitrostátními a přelévajícími se konflikty. Postupem času sledujeme určitou změnu v podobě debaty o souvislosti vývoje a životního prostředí (tzv. *development-environment nexus*), která se stupňuje do paradigmatu označovaného jako „Community based conversation“, a to směrem k lokálnímu vlastnictví a managementu (Büscher – Dietz 2005: 2). Afrika, zejména všechny rozvojové země, mají větší povědomí o začleňování ochrany a udržitelného využití biodiverzity do různých politik⁷ (např. zemědělství, rybolovu, cestování), což je pro většinu světa stále výzva (Whitehorn et al 2019: 157). Stále se však objevují kritické úvahy o tom, že africké státy nemohou efektivně prosazovat ochrannářskou

---

⁷ Na třináctém zasedání Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících zvířat došlo k prosazení tzv. politiky *mainstreamingu biodiverzity*.

politiku, protože jsou závislé na využití environmentálních zdrojů a nemají vůli se toho vzdát (Büscher - Dietz 2005: 2).

Postupně začínají vznikat návrhy na vytváření mírových parků v různých částech světa a na mnoha sporných místech. Například v oblasti Kašmíru mezi Indií a Pákistánem (Siačenský ledovec), v demilitarizované zóně mezi Severní a Jižní Korejí nebo v oblasti Jihočínského moře u Spratlyho ostrovů. Dnes jako inspirace může sloužit úspěšné zřízení mírového parku řeky Jordán, který byl důsledkem mírové smlouvy mezi Izraelem a Jordánskem z roku 1994 za spolupráce EcoPeace Middle East. Dalšími zeměmi, které propagují přeshraniční chráněné oblasti jako model spolupráce, jsou například Laos – Kambodža – Thajsko (Emerald Triangle Protected Forests Complex), Kostarika – Nikaragua (Si-a-Paz), Ekvádor – Peru (Cordillera del Cóndor), Turecko – Řecko v oblasti Kypru (Green Line), Albánie – Kosovo – Černá Hora (B3P).

V roce 1988 na globální konferenci o cestovním ruchu „*Vital Force for Peace*“ byla představená první recenze *Border parks workshop*, kde bylo zjištěno 70 případů přeshraničních oblastí v 68 zemích (Thorsell – Harrison 1990: 4). Podle D. Zbicz byl celkový počet vyšší, protože řada z nich nebyla zařazená do kategorií IUCN. Její výzkum v roce 2003 vyústil ve vytvoření seznamu 169 přeshraničních chráněných „komplexů“ ve 113 různých zemích (Zbicz 2003: 24). Zájem o tyto přeshraniční oblasti roste, v roce 2007 se jejich počet rapidně zvýšil na 227 (UNEP 2007).

3.1 Mírové parky od akademického zázemí do agend mezinárodních organizací

V 90. letech dochází ke změně chodu událostí v podobě početných konfliktů. V reakci na jejich řešení se objevují nové projekty s podporou přeshraničních mírových parků. Na akademické půdě se do literatury přidávají nové příspěvky o ochraně přírody v podobě transnacionální spolupráce, což vede k novému trendu v oblasti výzkumu. V bezpečnostních studiích se někteří badatelé začínají více věnovat myšlence, která předpokládá, že environmentální problémy

se mohou stát podnětem k navázání kooperace. Proto od tohoto období sledujeme značný růst angažmá výzkumných týmů z celého světa ve spolupráci s mezinárodními organizacemi.

Po dlouhé době zkoumání vztahů mezi přírodním prostředím a válkou, které vyústilo ve Stockholmskou konferenci (1972), se A. Westing stává silnou autoritou a zastáncem mírových parků (Hayes 2001: 2–3). V roce 1993 pod hlavičkou IUCN sepsal pro UNEP publikaci s názvem *Transfrontier Reserves for Peace and Nature: A Contribution to Global Security*. Posláním této práce bylo poukázat na přeshraniční mírovou ochranu jako nástroje budování důvěry, společného řešení konfliktů a jejich prevence. Podle něj chráněná území jsou komplexními mechanismy, které slouží nejen pro výměnu informací, ale zahrnují i činnosti jako vzdělání, výzkum, ekologický turismus, zajišťují kontrolu a podporují kulturní hodnoty (Westing 1993c: 109). Poukazuje na to, že samotné zřizování transnacionálních rezervací je opravdovou výzvou, protože může docházet k soutěžím mezi dvěma nebo třemi suverénními státy (Westing 1998: 91). Dalším z podporovatelů přeshraničních iniciativ je L. Brock (1991), který označuje mírové parky za tzv. „náravníkové zóny“ mezi konfliktními stranami, jež demilitarizují ekologicky citlivé oblasti a slouží jako model pro další oblasti kooperace. Ačkoliv v té době nebylo velké množství mírových parků, Brock dospěl k názoru, že přeshraniční mírové parky budou mít nezávislý vliv na mezinárodní politiku. Naznačuje, že kooperace v oblasti životního prostředí může mít přímý vliv na regionální politiku. To znamená, že může dojít ke vzájemnému sloučení norem, zjednodušení mezinárodní komunikace, vytvoření regionální identity a společných zájmů. Ve výsledku se snižuje pravděpodobnost, že státy proti sobě budou používat ozbrojenou sílu (Brock 1991: 407– 423).

S. Ali (2003) podrobněji zkoumal, jak nedostatek přírodních zdrojů a ochrana přírody mohou sloužit jako katalyzátor v řešení různých druhů problémů. Následně na téma navázal vydáním publikace *Peace Parks: Conservation and Conflict Resolution* (2007), kde spolu s dalšími 31 autory zkoumá případy, ve kterých ochrana životního prostředí usnadňuje řešení teritoriálních konfliktů.

Zajímavým studiem je Antarktida, kde se sice nejedná o mírový park a nepodléhá suverenitě žádného státu, mnoho národů se zde však podílí na spolupráci v oblasti vědy a ochrany životního prostředí. Jedná se o příklad kooperace, která v sobě nezahrnuje žádné konflikty a může sloužit jako vzor pro mírové parky.

Anne Hammill a Charles Besançon (2007: 57) poukazují na dva hlavní faktory rostoucího zájmu o interakce: závazek k ochraně bioregionalismu a rozšíření chráněného území za hranice státu v geopolitickém měřítku. Takovým způsobem státy mají možnost podílet se na správě většího území, čerpat z toho určité výhody a přispívat k ochraně biologické rozmanitosti. Zároveň se mírové parky zřizují pro naplnění různých cílů. Například na podporu dlouhodobé spolupráce (Waterton-Glacier), slouží jako nárazníkové zóny pro omezení konfliktů a budování důvěry (Cordelierra del Condor), pro uvolnění napětí (Great Limpopo Transfrontier) nebo pro výměnu informací, dovedností a zkušeností (Virunga např. ohledně pytláctví). Aby mírové parky fungovaly správně, musí existovat mezi sousedícími státy vzájemná dohoda, nastavené podmínky a cíle. Ale v případě Kurilských ostrovů návrhy na vytvoření mírového přímořského parku jsou složitější na realizaci, i když obě vlády by na tom měly zájem. Mezi zeměmi jsou pořád patrné napjaté vztahy, kterým chybí vzájemná důvěra a respekt, proto využití a správa přírodních zdrojů jsou spornou otázkou, jak z právního, tak i historického hlediska. Teritoriální problémy, otázka suverenity, nacionalistické tendence a historické neshody brání společné spolupráci. Ale pokud státy nebudou reagovat na problémy ilegálního využití přírodních zdrojů a úbytku biodiverzity, může to do budoucna vést ke konfliktům (Lambacher 2007: 262– 264).

Ve stručnosti byl uveden případ, který poukazuje na problematickou roli územních neshod, která brání míru a kooperaci. Teoretik Raul Lujano posouvá úvahu, že by teritorium bylo svázáno s konflikty. Zabýval se totiž mechanismy, které vytváří z mírových parků nástroj řešení konfliktů a zároveň propagátora regionální stability. Vytvořil dva modely, podle kterých by tyto parky mohly fungovat. První model je založen na teorii her, která znázorňuje, jakým způsobem by se státy měly dohodnout na přeshraniční spolupráci. S tím souvisí otázka, jaký

typ parků bude zřízen a jaké cíle bude naplňovat. Druhý model se zaměřuje na instituce jako strukturu péče, která vytváří identitu a různé praktiky jako je válka nebo mír (Lujano 2006: 563).

Za dlouholetého průkopníka myšlenky mírových parků se považuje Mezinárodní unie pro ochranu přírody (IUCN), která je v posledních desetiletích největším propagátorem iniciativ Parks for Peace pro podporu regionální spolupráce. Přelomovým byl rok 2003, kdy proběhla konference v Durbanu na téma *Benefits Beyond Boundries*. IUCN a Kongres Světových parků (WCPA) se zavázaly vytvořit globální síť chráněných přeshraničních oblastí (tzv. Global Transboundary Conversation Network). Záznamy a analýzy o celosvětové biologické rozmanitosti najdeme v databázi mořských a suchozemských chráněných oblastí (WDPA). Projekt vznikl prostřednictvím UNEP a IUCN. Přínosy to má pro tvůrce politik, vědce a podnikatele, protože mají přístup k informacím o stavu biodiverzity a hodnotě chráněných území. Po roce 2007 přicházejí na svět finální výstupy početných konferencí a workshopů ve formě Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD), Programu práce chráněných oblastí (PoWPA) a Durbanské dohody. Úspěchem bylo proniknutí konceptů „environmentální budování důvěry“ a „environmentální peacebuilding“ do agend nejvýznamnějších organizací jako je NATO (ENVESEC), UNEP nebo OSCE. Spousta předních ekologicko-regionálních programů je podporovaná a koordinovaná nestátními aktéry např. Světovým fondem pro ochranu přírody (WWF), Nadace Peace Park, programem UNESCO Člověk a biosféra (MAB), Nadace McArthur, Organizace pro mezinárodní obchod se vzácným dřevem (ITTO).

3.2 Definice mírových parků

Celosvětově se používají různé termíny a definice přeshraničních spoluprací, což je zavádějící, dokonce matoucí. Názornou ukázkou je rozlišné využití terminologií v odborné literatuře: „transboundary protected areas⁸“

---

⁸ TBPAs.

(Sandtwith et al 2001), „transfrontier protected areas⁹“ (Zbicz – Green 1997, Thorsell 1990), „transboundary natural resource management areas¹⁰“ (Griffin et al 1999, van der Linde et al 2001), „peace parks“ (Westing 1993), „parks for peace“ (Hamilton 1998), „transfrontier conservation area“, nebo „super parks“ (Duffy 1997). Nejvíce používaným pojmoslovím v politice a vědeckých kruzích je „transboundary protected areas“, která odkazuje na VI. skupinu IUCN kategorií seřazených podle úrovně ochrany (od přísné do regulované). „Conversation areas“ se naopak většinou zaměřují na využití půdy a správou přírodních zdrojů. „Transfrontier conversation areas“ a „transboundary natural resource management areas“ jsou častá označení používaná pro řízení parků v Africe. Ale například přední africká nevládní organizace Peace Park Foundation upřednostňuje termín „peace park“.

Pokud se zaměříme na formulace definic a jejich obsah, najdeme jich obrovské množství, ale význam hlavní myšlenky zůstává stejný. Použité terminologie mají několik rozdílů, ale v podstatě všechny se vztahují na „*relativně velké oblasti, které překračují hranice a pokrývají rozsáhlá přírodní území zahrnující jednu nebo více chráněných oblastí*“ (World Bank 1996: 5). Pro rozšíření pojetí, například D. Zbicz píše, že přeshraniční chráněné oblasti podporují biologickou rozmanitost napříč politicky oddělenými ekosystémy, čímž přispívají k mezinárodnímu míru (Zbicz - Green 1997: 1). V souvislosti s definicí TCA jsou propagované z různých důvodů anebo cílů: rozšíření velikosti chráněných oblastí pro udržitelnost ubývající biologické rozmanitostí, ochrana migračních tras a ekologických koridorů a propojení chráněných oblastí pro maximalizaci rozsahu (Zbicz 1999: 15). R. Duffy poukazuje na mírové parky z jiného pohledu. Zdůrazňuje nadnárodní povahu environmentálních problémů, jež vyžadují zapojení států nadnárodně (Duffy 1997: 1). Proto označuje mírové parky za určitý druh regulované globalizace, která odráží kontrolu nad nepřístupnými a těžce spravovatelnými oblastmi kolem hranic (Duffy 2001: 2).

---

⁹ TFCAs.

¹⁰ TBNRMA.

Autorka používá v souvislosti s parky označení „globalizace“, a to z důvodu posunu státních politik jednotlivých států do agend mezinárodních organizací, které jsou zároveň zdrojem šíření neoliberální tržní ekonomiky. Dále Griffin (et al 1999: 3) v souvislosti se studiiemi v oblasti jižní Afriky používal termín TBNRMA jako „*přeshraniční proces spolupráce, který usnadňuje nebo zlepšuje správu přírodních zdrojů ve prospěch celé oblasti*“. S ohledem na vybrané případové studie, nezdůrazňuje tolik myšlenku geografické polohy, ale samotný proces. Ale také uvádí, že transnacionální spolupráce může hrát důležitou roli při snížení napětí nebo eliminaci násilí, které může vzniknout kvůli nedostatkům přírodních zdrojů (Griffin et al 1999: 3–7). Univerzita OSN navíc poukazuje na to, že mírový park je chráněné území, které se vyznačuje konfliktní minulostí (válkou nebo násilím), kde mír může přinést nový význam (Hsiao 2007).

IUCN a světoví odborníci stáli před složitým úkolem vytvoření rámce pro standardizaci názvosloví a definice. V důsledku toho byla vydána směrnice pod názvem „*Transboundary Protected Areas for Peace and Co-operations*“ (2001), kde byla navrhována jednotná formulace a jednotlivé postupy k rozvoji přeshraničních iniciativ. Podle vydaného dokumentu TBPA označuje oblast „*pevniny a/nebo moře, která překračuje jednu a/nebo více mezistátních hranic, sub-národních jednotek, autonomních oblastí nebo oblastí s omezenou národní suverenitou nebo jurisdikci, jejíž součástí je ochrana a udržování biodiverzity, přírodních a přidružených kulturních zdrojů, které jsou řízené pomocí právních nebo jiných účinných prostředků*“ (Sandwith et al 2001: 3). Mírové parky k tomu přidávají zvláštní iniciativu podpory míru a spolupráce (Ibidem 2001). Postupně IUCN WCPA vymežila tři typy přeshraničních chráněných území: přeshraniční chráněná oblast, přeshraniční ochrana krajiny nebo přímořská krajina, chráněné oblasti přeshraniční migrace a peace parks. Pro přesnější představu, peace park „*je zvláštní označení, které lze použít na kterýkoliv ze tří typů uvedených chráněných území, které přesahují hranice států a jsou věnované podpoře, oslavě a/nebo připomenutí míru a spolupráce*“ (Vasilijević et al 2015: 14).

3.3 Hlavní význam vytváření přeshraničních iniciativ

Jak se ukázalo v průběhu historie, lidská činnost a poptávky moderního světa po staletí využívaly přírodu pro uspokojování vlastních potřeb bez ohledu na udržitelný rozvoj. Přeshraniční ochranné iniciativy přináší nové návrhy řešení s mnoha výhodami. Znamená to, že státy spolu s ekologickou ochranou biologické rozmanitosti mají možnost získat i jiné přínosy. McNeil (1990: 25) shrnul do několika bodů základní výhody přeshraničních chráněných území, které zároveň představují hlavní funkce mírových parků:

- snížení konfliktního napětí nebo také záruka míru,
- efektivní řízení přírodních zdrojů,
- zlepšení ekonomické situace v regionu,
- záruka zachování kulturního dědictví¹¹ a hodnot, příležitostně ochrana obyvatelstva v pohraničních oblastech.

Pokud se zaměříme na politickou rovinu, chráněná území slouží jako mechanismus, který zvyšuje možnosti pro bilaterální a multilaterální spolupráci (Griffin et al 1999: 8). Dále napomáhají k posílení národní bezpečnosti, protože dnešní doba je obzvláště náchylná k environmentálním konfliktům. Mnoho badatelů a politiků zastává názor, že přeshraniční kooperace vytváří dobré jméno v mezinárodním prostředí a vede k míru (Brock 1991). Mezinárodní organizace mají možnost se soustředit na méně rozvinuté partnerské země a oblasti, aby naplnily dlouhodobé cíle udržitelného rozvoje. Do institucionálního zázemí přibývá mnoho odborníků pro řízení přírodních zdrojů. Silná regionální struktura umožňuje přijímat efektivnější řešení, která se týkají ekologických problémů jako znečištění vod a ovzduší, desertifikace¹², změna klimatu atd. (Griffin et al 1999: 8). Odegaard (1990: 92) poukazuje, že přeshraniční spolupráce slouží jako

---

¹¹ Maasai Environmental Resource Coalition (MERC) – přeshraniční konference na ochranu svrchovanosti kmenů Masajů v Keni a Tanzanii (viz <https://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/maasai-autonomy-and-sovereignty-kenya-and-tanzania>).

¹² proces degradace přírodních zdrojů (např. půdy, vody, vegetace).

prostředek sloučení rozdělených společenství pro „ochranu a zvyšování kulturních hodnot“. Takovým způsobem dochází k podpoře etnik, která byla rozdělena politickými hranicemi, obnovují se kmenové zvyky a buduje se důvěra, která je výhodná nejenom pro komunity, ale i pro národní vlády, neboť umožňuje zmírňování politických sporů (Griffin et al 1999: 8). S kulturním faktorem souvisí propagace místních sociálních služeb, která výrazně napomáhá k rozvoji ekoturistiky a považuje se za jeden z největších zdrojů příjmů¹³ pro státy. Zejména v roce 2016 cestovní ruch vygeneroval 7,6 bilionů dolarů (tj. 10,2 % celosvětového HDP) a také vytvořil přibližně 292 milionů pracovních míst (World Bank 2018). Integrace v oblasti ochrany přírody rozvíjí hospodářství, čímž snižuje chudobu a přináší další socio-ekonomické výhody, jak to je např. v mírovém parku Great Limpopo (Büscher – Diatz 2005).

3.3.1 Přináší mírové parky mír?

Při různých analýzách jednotlivých případů najdeme spoustu přínosů přeshraniční kooperace, které jsou specifické pro dané oblasti. Například Westing (1993a: passim) při ohledu na mnohá pozitiva deklaruje, že koncept má vyhlídky do budoucna. Nelson Mandela o nadaci Peace Park Foundation řekl: *„Nevím o žádném politickém hnutí, žádné filosofii a ideologii, která by nesouhlasila s konceptem mírových parků, jak to vidíme dnes...“* (Peace Park Foundation: 2013). Z výše uvedených tvrzení vyvstává otázka, zda opravdu dochází k naplnění všech vizí zastánců takových projektů a jaké jsou opravdové následky aplikace mírových parků. Protože v teoriích často dochází k vytváření tzv. „ideál typu“, který v realitě ne vždy naplňuje uvedené znaky a má své odchylky. Proto jsou zastánci názoru N. Mandely, ale také i odpůrci, kteří nachází různé nedostatky konceptu.

Kontroverze vyústily v konferenci ECSP (2005), která zkoumala teorii a samotnou realitu chráněných oblastí. Saleem Ali je silným zastáncem mírových

---

¹³ Např. v Nepálu (oblast Mount Everest) 90 % příjmu pochází z ekoturismu (viz <https://www.ceicdata.com/en/indicator/nepal/tourism-revenue>).

parků a uznává, že environmentální ochrana se spíše považuje za důsledek budování míru, než za jeho součást. Snaží se právě proti takovému vnímání bojovat, proto spolu s kolegy představil rámcová studia mírových parků. K dalším zastáncům se připojuje Ke Chung Kim, profesor entomologie Pensylvánské univerzity, který představil potenciál mírového parku v řešení konfliktu a zachování biodiverzity v problematické demilitarizované zóně v Koreji. Připouští však, že většina Korejců toto přijme neochotně, proto vytvořil návrhy pro změnu veřejného mínění společnosti. Z dalších vědců C. F. Ponce potvrdil, že kooperace v chráněné oblasti Cordillera del Cóndor ukončila dlouholeté konflikty mezi Peru a Ekvádorem. Na druhou stranu L. Swatuk kritizuje nedostatečnou pozornost tradicím a historii ze strany plánovačů, což by mohlo bránit úspěchu např. v Africe (Wilson center 2005).

V některých případech ochrana přírodní biodiverzity sama o sobě může představovat nástroj konfliktu. Určité politiky mírových parků mohou být v rozporu se zájmy místního obyvatelstva. Například v nepříznivé době jsou lidé nuceni využívat potřebných zdrojů obživy, nehledě na jakákoliv ochranná omezení. Přeshraniční iniciativy také vyžadují, aby se státy vzdaly své svrchované kontroly a přenechaly ji nadnárodním institucím, ale takové vnější zásahy mohou vést k otázkám narušení suverenity obecně. Správa přeshraničních ochranných oblastí není jednoduchým úkolem a může představovat „nevyhnutelné překážky“ v podobě protichůdných zákonů, jazykových bariér, různých fází ekonomického rozvoje, nesrovnalosti a nejistot ohledně nákladů spojených s realizačními programy (Hamilton cit. dle Chester 2006: 26). Abychom zjistili, jak opravdu fungují mírové parky a co přináší, tak musíme zkoumat praktické příklady, které vznikly na základě mezinárodních iniciativ. Proto se v následující kapitole budu zabývat případovými studii mnou vybraných mírových parků, abych došla k závěru, zda opravdu přinášejí výhody a naplňují mírovou dividendu.

4 Chráněné území Velkého virungského masivu

4.1 Charakteristika lokality

Od poloviny 20. století převládaly ozbrojené konflikty v biologicky nejvýznamnějších regionech světa (Hanson et al 2009: 583). Právě africký kontinent se od 90. let stal místem nárůstu nacionalismu a početných občanských válek s devastujícími účinky na bohaté životní prostředí. Aby došlo ke zmírnění konfliktního napětí v oblastech bohatých na biodiverzitu, které byly postižené válkou, začala se podporovat mezistátní spolupráce, zejména v přeshraničních oblastech. Příkladem takové kooperace je hraniční region v okolí Velkých jezer, který je známý jako Velký virungský masiv¹⁴. Nachází se na východě střední Afriky a zahrnuje řetězec osmi sopek Albertinského zlomu, ale pouze dvě z nich jsou aktivní. Jezera Kivu a Edward, která obklopují údolí, jsou nejproduktivnějšími v regionu. Virunga masiv se rozprostírá podél hranic a spojuje tři hlavní národní parky: Parc National des Virunga (PNVi) v DR Kongo, Parc National des Volcanoes (PNV) ve Rwandě a Parc National des Mgahinga Gorilla (MGNP) v Ugandě (viz příloha č. 1).

Malebná krajina se vyznačuje nesourodou skladbou deštných pralesů, savan, lávových plání, horských rašelinišť a ledovců s vysokou nadmořskou výškou. Výjimečnost lokality však spočívá ve výskytu jednoho ze dvou druhů horských goril¹⁵ (tzv. *Gorilla beringei beringei*). Po více než desetiletí byl tento poddruh klasifikován v Červeném seznamu IUCN jako kriticky ohrožený. Roky války, pytláctví, ničení a nemoci mohly vést k jejich vyhynutí do konce dvacátého století (WWF nedatováno). Přesto se lokalita vyznačuje svou neobyčejně bohatou rozmanitostí flóry, volně žijících zvířat, obojživelníků a ptactva. Endemické druhy jsou obzvláště poblíž Albertinského zlomu (Volcanoes National Park 2015). Krajina se jeví natolik vzácnou, že nabyla globálního významu a stala se součástí Světového dědictví UNESCO. Podle analýz zachování tohoto velkolepého místa

---

¹⁴ Pohoří Virunga taky nazývané také jako hory Mufumbiro.

¹⁵ Odborně *Gorilla beringei beringei* – poddruh gorily východní.

zajistí přežití 43 % afrických ptáků, 27 % savců a přes 10 % plazů, obojživelníků a rostlin (WCS 2015: 2).

Bývalá vulkanická aktivita připravila pro obyvatelstvo jednu z nejlepších zemědělských půd na světě. Přitažlivost oblasti je způsobená také mírným klimem a bohatstvím na nerostné suroviny (zejména v DRK). Proto se jedná o jeden z nejlidnatějších a přírodně nejbohatších regionů Afriky vůbec. Hustota populace je přibližně 1 000 lidí na kilometr čtvereční (USAID 2019). Podle průzkumu počet lidí každý rok narůstá téměř o 3 %, což přináší větší poptávku po přírodních zdrojích a půdě (GVTC 2017: 8). Vysoká migrace je způsobená občanskými válkami a nepokoji, které přiměly lid hledat útočiště v chráněných územích.

4.2 Konfliktní pozadí

Oblast je známá nejen vzácnými živočichy, ale i dlouhými a krvavými válkami, které stály život miliony lidí. V této oblasti proběhly ty nejbrutálnější konflikty: občanská válka v Kongu během 70. let, genocida v Ugandě (1971–1985) a ve Rwandě v 90. letech, druhá konžská válka (1998 až 2003) a nevyřešený konflikt Kivu. Povaha těchto konfliktů je složitá, protože se odehrávala na místní nebo národní úrovni, ale současně přecházela v regionální podobu. Například ve Rwandě docházelo k potlačování dominance etnika Tutsiů kvůli vzájemné nesnášenlivosti, která vycházela z nerovných majetkových poměrů a postavení. Nucená migrace přelila konflikt do Konžské demokratické republiky a do Ugandy, což mimo jiné přispělo k tomu, že region Velkých jezer byl označen jako zóna nestability v srdci Afriky (Ewald – Nilsson 2004: 24–26).

Pochopit příčiny válek v oblasti Velkých jezer je složité, protože mají komplexní povahu, jsou vzájemně provázané, ale zároveň se odlišují charakterem a pozadím. Ekonomická Komise OSN pro Afriku (2015: 2) zjistila, že současné konflikty v oblasti Velkých jezer (DRK) jsou výsledkem předchozích konfliktů, které zůstaly nevyřešené, proto mají tendenci se vracet. Začátky problémů nalezneme v sociálním vývoji od koloniálních dob, kdy docházelo k začlenění a vyloučení skupin podle etnického postavení. Způsobilo to zničení tradičních

společností, které nemohly budovat společnou politiku a vzájemnou důvěru. Před koloniální správou bylo pojetí hranic místem setkávání sociálních skupin, ale kolonialisté měli odlišný postoj a vymezili hranice bez ohledu na sociální prostředí (Shyaka 2008: 6). J. Burton (cit. dle Ewald et al 2004: 20) se zabýval důvody těchto konfliktů a rozdělil je do třech kategorií: zájmy (materiální a peněžní), hodnoty (kultura, ideologie, náboženství) a základní lidské potřeby (jídlo, voda, půda). Na poslední bod navazuje fakt, že stále více se objevují názory, které se zakládají na postoji, že environmentální faktory jsou jedním z největších zdrojů násilí. Zvýšení hustoty obyvatelstva způsobuje totiž tlak na využití již omezených přírodních zdrojů, což vede ke konfliktním hrozbám a represím.

Můžeme zde zaregistrovat případ, ve kterém dochází k tzv. environmentální tísní již popisovanou Homerem-Dixonem (1991). V důsledku růstu populace, životní prostředí je čím dál tím více vystaveno hrozbám ze strany obyvatelstva, které způsobuje úbytek biodiverzity. Dochází k tomu různými formami nelegálních lidských činností: pytláctvím pro zisk masa a slonoviny, neregulovaným rybolovem, neoprávněným využitím půdy, nadměrnou těžbou dřeva, ropy a dalších přírodních zdrojů. Vzniká konfliktní prostředí zapříčiněné především chudobou. Přes 40 % obyvatelstva regionu se nachází pod její hranicí (GVTC 2017: 11). Lidé jsou zasaženy řadou dalších ekonomických problémů, změnou klimatu, neschopností státu zajistit základní služby, technologickou zaostalostí a frustrací. Je důležité si tak uvědomit, že mírové parky se staly místem, kde se dlouhou dobu páchalo násilí, avšak nebyly příčinou těchto brutalit (Martin et al 2011: 625). Proto určitá podoba neformální spolupráce pokračovala i během nejintenzivnějších fází konfliktů (např. druhá konžská válka).

4.3 Základy přeshraničních iniciativ v oblasti Velkých jezer

Počátek vzniku přeshraniční iniciativy v oblasti Velkých jezer se píše už od roku 1925. Zároveň se stává prvním parkem na africkém kontinentě vůbec, který se rozprostíral na západní části pohoří Virunga v tehdejší Belgickém Kongu. Král Albert vydal nařízení k vytvoření chráněné oblasti, která byla

pojmenovaná po něm. Inspiroval se několika významnými ochránci přírody po návštěvě Yellowstonského národního parku v roce 1919. Významný podíl na přesvědčení krále měl americký přírodovědec Carl Akeley, který naléhal na belgickou vládu, aby zřídila stálé útočiště pro horské gorily, jež obývaly lesy Virungského masivu (Warren 1992). V roce 1929 došlo k rozšíření velikosti Albertského národního parku na podobu současného rozsahu, tzn., měl spojit všechna pohoří, která procházela dvěma koloniemi: Belgickým Kongem a Rwandou-Burundi. Byl to velice důležitý krok, protože expanze položila základy dnešnímu přeshraničnímu území. Po celou dobu belgické správy byly gorily relativně pod ochranou, ale když kolonie získaly nezávislost kolem 60. let, došlo k občanským nepokojům a park byl rozdělen na Národní park Virunga (DRK) a Národní park Volcanoes ve Rwandě.

První výzkum horských goril byl proveden v roce 1959 pod dohledem německého ochrance přírody George B. Schallera. Zahájil dvouletou studii *The Year of the Gorilla*, kde sdělil široké veřejnosti potřebu zachránit gorily před jejich vyhynutím. Na výzkumu se také podílela známá americká protagonistka Dian Fossey, která v této oblasti strávila téměř 19 let svého života ve snaze zachránit mizející populaci horských goril. Za finanční podpory Národní zeměpisné společnosti založila výzkumnou stanici Karisoke v DRK a v roce 1978 vytvořila mezinárodní fond na pomoc gorilám (*The Dian Fossey Gorilla International*). Po roce pod společným úsilím zájemců o ochranu vzniknul *Mountain Gorilla Project* ve Rwandě, který se stal základním kamenem pro budoucí změnu postoje ke gorilám napříč hranicemi. Filozofií projektu byly tři vzájemně posilující programy: ochrana parku, rozvoj cestovního ruchu a vzdělávání v oblasti ochrany (Warren 1992). Do podpory iniciativy se začaly přidávat nevládní organizace jako Fauna and Flora International (FFI) a African Wildlife Foundation (AWF).

4.4 Od neformální terénní spolupráce k institucionalizaci

V první polovině 90. let přichází velmi napjaté období, ve kterém se schylovalo k nevyhnutelnému konfliktu. Rwandská vláda, v čele s Hutuskou

menšinou, měla podporu prezidenta Mobuta z DRK, zatímco s Rwandskou vlasteneckou frontou (RPF) sdílela sympatie Uganda. Kupodivu během tohoto eskalujícího násilí dochází k neformální spolupráci, která vyústila v roce 1991 v Mezinárodní program na ochranu goril (tzv. *International Gorilla Conservation Programme* – IGCP). Do iniciativy byly zapojeny tři základní organizace: African Wildlife Foundation, Fauna and Flora International a World Wide Fund for Nature. Uskutečnění programu se odehrávalo v regionu Virunga-Bwindi a jeho cílem bylo zajistit dlouhodobou ochranu goril a lesních ekosystémů. IGCP začala spolupracovat na technické úrovni pomocí regulovaných schůzek, které se zaměřovaly na rozvoj komunikační sítě, cestovní ruch spojený s gorilami, monitorování, vymáhání práva a vzájemné sdílení postupu mezi třemi zeměmi (Refish – Jenson 2016: 6). Až do doby rwandské genocidy probíhaly společné hlídky, které byly omezené na bilaterální kooperaci mezi DRK a Rwandou (Martin et al 2011: 628).

Důležitou roli v konfliktním pozadí sehrál Virungský masiv, protože v národním parku Virunga Volcanoes se nacházela základna Rwandské vlastenecké fronty, která sloužila jako strategické místo ke vpádu do Rwandy (Plumpre 2001: 10). Husté lesy lákaly partyzánské skupiny, které svými vojenskými akcemi ničily všechno v okolí. V parcích se zároveň nacházely únikové cesty pro miliony lidí, kteří hledali útočiště. Odsud skupiny uprchlíků mířily do DRK, což přispělo k vypuknutí druhé konžské války v roce 1998. Přesto pokračovala úzká kooperace mezi nevládními organizacemi a skupinami pozorovatelů, kteří se podíleli na protipytláckých opatřeních, koordinovaných hlídkách a sčítání goril. Takovou spolupráci lze chápat jako koexistenční, protože byla způsobená příbuzností povolání mezi zaměstnanci, ale zároveň znamenala mnohem víc, jelikož představovala základ pro budování kolektivní identity (Martin et al 2011: 627-628). V roce 2002 dochází k podepsání Luandské dohody, která stanovovala stažení ugandských vojsk, čímž se stala základem pro následné mírové dohody.

4.5 Deklarace z Gomy a vyšší úroveň kooperace

V lednu 2004 dochází k formálnějšímu aktu spolupráce v podobě podepsání Memoranda o porozumění (MOU) mezi třemi orgány: Konžským ústavem na ochranu přírody (ICCN), Rwandským úřadem cestovního ruchu a národních parků a Ugandským úřadem na ochranu volně žijících živočichů. Tímto prohlášením se zúčastněné státy zavázaly chránit jedinečnou přírodu uvnitř Albertinského zlomu. Oficiálně se uznalo, že „*The Great Virunga Landscape*“ je transnacionálním ekosystémem, proto se na jeho podporu vytvořil Přeshraniční strategický plán (TSP). V říjnu 2005 vzniká Tripartitní deklarace z Gomy o přeshraničním řízení přírodních zdrojů. Státy uznaly potřebu spolupráce na základě oficiálních dohod a zaručily se poskytovat finanční zdroje na implementaci strategických plánů (Refish – Jenson 2016: 7). V průběhu události došlo k doplnění tohoto strategického plánu položkou o vzájemném sdílení příjmu z cestovního ruchu. Usnesení bylo reakcí na řešení určitého sporu, který se zakládal na problému přechodu skupiny horských goril z národního parku Mgahinga Gorilla v Ugandě do Volcanoes ve Rwandě. Způsobilo to obrovské ztráty pro Ugandu. Ta obvinila Rwandu ze sklizení nespravedlivých zisků a bránění návratu goril na domovské území (Hamill – Craford 2008: 50). Proto čl. 3 Memoranda o porozumění (2006) ošetřuje tuto situaci a stanoví, že podíl z příjmu generovaného z turistických návštěv „přeshraničních migrujících skupin goril“ se dělí napůl mezi zemí jejich původu a hostitelskou zemí.

V roce 2008 byla svolaná ministerská konference, kterou zastupovali ministři na vysoké úrovni z DR Konga, Rwandy a Ugandy ve spolupráci se Spojenými státy americkými a za účasti zástupců Nizozemského království a dalších partnerů. Jednání stálo za zrodem deklarace z Rubavu¹⁶, která zavazovala státy k regionální podpoře hospodářského rozvoje a bezpečnosti. Podle ustanovení má místní komunita právo na přístup k využívání přínosů z ekoturismu, ale musí se snažit o dlouhodobou udržitelnost přírodních zdrojů. Hlavním cílem této

---

¹⁶ Rubavu Ministerial Declaration for the Greater Virunga Transboundary Collaboration.

politiky bylo zajištění spravedlivého transparentního příjmu (U. S. Department of State Archive 2008). Finance byly však stále spravované neoficiálně, proto v roce 2009 dochází k institucionalizaci výkonného sekretariátu *Greater Virunga Transboundary Collaboration* (GVTC) se sídlem v Kigali. Exekutivní složku tvoří agentury ICCN (Institut Congolais pour la Conservation de la Nature, Office of Tourism and National Parks (ORTPN) a Uganda Wildlife Authority (UWA). Organizace vytvořila Desetiletý strategický plán a stala se zodpovědnou za zisk finančních prostředků na podporu přeshraničních iniciativ. Značná podpora přeshraničních projektu je zprostředkována Nizozemským velvyslanectvím v Kigali (Rwanda). Například v roce 2015 byla podepsaná tříletá dohoda o financování mezi GVTC a ministerstvem zahraničního obchodu a rozvojové spolupráce Nizozemska (GVTC nedatováno).

4.6 Přeshraniční spolupráce – nástroj ochrany přírody a blahobytu

Výše uvedené interakce postupně budovaly most důvěry mezi státy regionu, začínaje od neformálních občanských aktivit až po mezivládní smlouvy a závazky. Transnacionální ochrana se tak stala nástrojem pro společné řešení otázek, vytvořila platformu pro sdílení jednoty a porozumění, což ve výsledku vedlo ke snížení napětí. Je to ukázka kooperace, kterou popisoval Westing (1993) v publikaci *Transfrontier Reserves for Peace and Nature: A Contribution to Global Security*. Potvrzením určitých přínosů bylo první zasedání Rady ministrů (Rwandy, Ugandy, DRK) v roce 2018, kdy členové prezentovali dosavadní úspěchy a došli ke shodě, že je potřeba v těchto činnostech nadále pokračovat.

V nedávné době společnost INES – Rugheru (2019) spolu s dalšími 27 výzkumnými partnery (např. RBI, ICCN, UWA) zahájila seminář o hodnocení chráněných území. Nejaktuálnější otázkou bylo téma environmentálního managementu, přesněji se zabývali konceptem „ekosystémových služeb¹⁷“.

---

¹⁷ Podle Millenium Ecosystem Assesment (2003: V) tyto „služby“ jsou rozděleny do čtyř kategorií: zásobování (jídlo, voda), podpora (cykly živin, kyslíku), regulace (kontrola klimatu, nemoci), kultura (duchovní a rekreační výhody).

Millenium Ecosystem Assesment (2003:V) definuje daný termín jako „výhody, které lidé získávají z ekosystému“. Růst populace vede k poklesu těchto služeb, proto jsou obyvatelé regionu vystaveni obrovským rizikům prohloubení chudoby a nedostatku potravin (zejména ve Rwandě). Řešením jsou samotná chráněná území, protože jsou schopná nabídnout širokou škálu výhod a příležitostí pro místní a národní hospodářský rozvoj. Přestože se podnikání po dlouhou dobu považovalo za překážku udržitelného využívání zdrojů, oblast Virungského masivu má potenciál dokázat opak. Vědecké postupy a obchodní politika napomohly k začlenění nových taktik do plánovacích procesů, jejichž účelem je zajišťovat prosperitu společnosti a chránit přírodu. Poskytování finančních výnosů z parků směrem k místním komunitám nyní zastává důležitou roli, a z bývalých pytláků se stávají ochránci. V tomto případě lze souhlasit s názorem A. Lanjouw, viceprezidentky nadace Arcus Foundation. Ta poukazovala, že dlouhodobá ochrana může fungovat, pouze pokud jsou uspokojeny lidské potřeby, proto je nutné propojit ochranu goril s blahobytem lidí (Lanjouw 2015). Ve výsledku závisí v současné době budoucnost goril v mnoha ohledech na dvou tržních mechanismech – ekoturismu a ekosystémových službách.

Charles Besançon, konzultant plánování a hodnocení ochrany pro IUCN, podle zkušeností s prací v Mezinárodním programu na ochranu goril (IGCP) došel k určitým závěrům. Poznamenal, že přeshraniční správa je v této oblasti částečně úspěšná, protože obyvatelstvo regionu usiluje o vyšší společný cíl – zachování horských goril. Jeden z místních mužů mu jednou řekl: „Když se sejdeme, jsme ochránci přírody“ (Wilson Center 2015). Což znamená, že společná práce napomáhá odstranit bariery historických zkušeností. Dochází k odstraňování jakési izolace a dochází k zapojení do společné věci všech etnik. Další plody kooperace jsou patrné ve výsledcích sčítání subpopulace goril *beringei beringei*. Poslední průzkumy celkový počet odhadují na 1 004 jedinců (Hickey et al 2018). Pro porovnání v roce 2016 se jejich množství pohybovalo kolem 604 jedinců podle výzkumu BINP (Roy et al 2016). Vzhledem k hojnému nárůstu tento druh už nenajdeme pod položkou „kritický ohrožený“ v seznamu IUCN, nyní je označován

jako „ohrožený“. Přesto je potřeba dodržovat striktní ochranu, jelikož gorilám hrozí ztráta stanovišť a mimo jiné se pořád stávají oběťmi pytláctví a nelegálního obchodu.

Ve snaze omezit nezákonné použití zdrojů, byly financované organizace a soukromé iniciativy na podporu komunit, a to prostřednictvím řemesel, zemědělství, chovu dobytka, sběru medu a budováním komunitních domů (Elliot – Sumba 2011). V současnosti má velkou perspektivu výstavba vodních elektráren, které jsou situované i mimo hranice parku. Přispělo to nejenom k zajištění elektřiny pro obyvatelstvo, ale také ke vzniku okolních malých a středních podniků, zejména zemědělských (mlýny, výroby mýdla), které vytvořily nová pracovní místa. Největším zdrojem přílivu peněz do ekonomiky je turismus. Emmanuel de Mérode, ředitel národního parku Virunga, poukázal, že cestovní ruch není jen o turistech, ale je to nástroj, který vytváří cestu do regionu pro různé investory (Schiffman 2016). V důsledku všech přínosů se tak chráněná území stala nadějí pro životy lidí a záchranou pro přírodu.

4.6.1 Jakým překážkám k naplnění míru oblast čelí?

Přes snahu o spolupráci je oblast pořád vystavená rizikům, která závažně narušují všechna alternativní řešení pro všeobecnou záchranu. Státy v této oblasti patří k selhávajícím, protože nemohou poskytovat ani základní služby, což vede k chaosu a vláda ztrácí svou autoritu na úkor uznávaných místních skupin (Rotberg 2004: 6). Vlny násilí kvůli nelegálnímu přístupu ke zdrojům se v poslední dekádě značně prohloubily, obzvláště v DRK.

V 80. letech A. W. Weber (1981) zkoumal postoje lidí k parkům pomocí dotazníkového šetření. Většina se stavěla negativně vůči omezení dostupnosti zdrojů (např. k palivovému dříví, bambusu, živočišnému masu, vodě, léčivým bylinám), které byly v minulosti volně přístupné. Pravděpodobně je to zakořeněné i v dnešní době, vzhledem k prohlubující se chudobě je obyvatelstvo nucené uchýlovat se k nelegálnímu zisku, čímž se snaží všelijak narušovat ochranu. Kupříkladu každý rok na jezeře Edward nezákonný rybolov činí přibližně 35

milionů dolarů (Schiffman 2016). Půda je neregulovaně zabírána obyvateli, což vede ke konfliktům mezi etniky. I přes její nedostatek pro místní je také vykupovaná zahraničními společnostmi. Existuje zde tedy extrémní nespravedlnost přístupu k životnímu prostředí. Dalším faktorem je velké procento nezaměstnanosti ve vzdálené Virungské oblasti, která je podle výzkumu v rozmezí 70 %, což je pro nás těžce představitelné (Actman 2018). Ve snaze přežít se lidé pouští i do nelegálních činností. Volná dostupnost zbraní značně usnadňuje cestu pro kriminální skupiny, které se snaží ukořistit všechno možné, co příroda jen nabízí.

Pytláctví je rozšířeným jevem v regionu, obyvatelstvo se k tomu uchyluje i za cenu ohrožení vlastního života. Ukořistěné maso slouží jak zdroj obživy pro místní nebo se prodává za vysokou hodnotu na černém trhu. Proti organizovaným zločincům jsou v parcích přítomné ozbrojené hlídky, které každoročně zaznamenávají ztráty mezi svými kolegy. Nejnebezpečnějším je národní park Virunga, kde v uplynulých dvou dekadách padlo přes 180 strážců. Zjistilo se, že gorily jsou považované za překážku v obchodu s dřevěným uhlím, který vynáší okolo 37 milionů dolarů ročně. Vzhledem k nedostatku plynu a elektřiny tato alternativa slouží jako záchrana (např. k vaření jídla nebo ohřátí vody). Někteří se chtějí zbavit přítomnosti strážců, proto zabíjí gorily (Vodička 2019). Na druhou stranu dřevěné uhlí je potřebou pro mnohé domácnosti, protože se také distribuuje do Rwandy, Burundi a Ugandy.

Konfliktní minulost a korupční vlády připravily pro obyvatelstvo oblasti nelehký život. Pohlížíme na všechny nelegální činnosti s odsouzením, ale nevíme, co to znamená, když lidé nemají zajištěny základní potřeby k přežití. Tito lidé jsou pravděpodobně ponechaní v boji o život, kde jsou všichni proti všem a pak se dopouští podobných brutalit. Obyčejní lidé trpí, ale jen určité skupiny zneužívají situaci a obohacují se. Pokud se environmentální tlaky celosvětově budou nadále zvyšovat, je pravděpodobné, že této oblasti hrozí další konflikt, proto je důležité, aby mezi státy probíhala interakce nadále a zmírňovala dopady nadcházejících rizik.

5 Přeshraniční jordánsko-izraelská spolupráce a Mírový park řeky Jordán

Řeka Jordán odjakživa udržuje veškerý život ve vyprahlém a polosuchém regionu Blízkého východu, proto je velmi důležitá. Přeshraniční sdílení vody a její nedostatek od samého zrodu formovaly historii, geopolitickou situaci a ekonomickou prosperitu oblastí. Podle tradic je řeka Jordán ztělesněním kulturních hodnot různých náboženství, proto je významnou nejen pro tamější obyvatelstvo, ale pro celý svět vůbec. Ačkoliv se jedná o nejmenší řeku v této oblasti, za jejím průběhem se skrývá nejvíce vodních konfliktů, které se časem transformovaly do přeshraničních jednání za účelem vzájemné spolupráce pro účinné řízení vodního hospodářství a zajištění udržitelného rozvoje.

V současnosti není řeka žádným veletokem, jak tomu bylo kdysi, ale přesto je v aridní oblasti vysoce ceněná. Ve druhé polovině 20. století se začal vytvářet poměrně vysoký tlak na již omezené vodní zdroje, v důsledku rozsáhlého hospodářského rozvoje, změny klimatu a růstu populace. Rozvoj těžby vzácných nerostných surovin odpařováním soli způsobil snížení hladiny vody a ohrozil stabilitu ekosystémů Mrtvého moře. Radikální úbytek vody však nastal v souvislosti s výstavbou přehrad a kanálů. Ze 1,3 miliardy m³ vody, které každý rok nedotčeně proudily řekou Jordán do Mrtvého moře, bylo přibližně 95 % přesměrováno pro domácí a zemědělské účely Izraele, Sýrie a Jordánu (Murakami 1995: 73). Zatímco v minulosti zde bylo možné spatřit pramenitou vodu, nyní je kontaminovaná odpadní vodou, zemědělskými splašky, podzemní a slanou vodou, proplachy z rybníků a dalšími nebezpečnými chemikáliemi (Kool 2016: 7). Environmentální problémy se staly natolik závažnými, že je nutností spolupracovat na řešení ekologických otázek bez ohledu na mezistátní politické neshody, jejichž přehlížení v budoucnu by mohlo způsobit množství hrozeb.

Nicméně zkušenost je taková, že regionální vlády často podceňují environmentální hrozby a jejich konfliktní vlivy. Proto země Blízkého východu spojují určitá specifika týkající se neexistující nebo zaostávající environmentální legislativy, politik k ochraně životního prostředí, slabého managementu vodních

zdrojů a úzkého sepětí environmentální politiky se strategickými a bezpečnostními tématy (Waisová 2016: 95). Region nejvíce zápasí s extrémním nedostatkem pitné vody, znečišťováním a kontaminací vod, zastaralou vodní infrastrukturou, degradací půdy, úbytkem fauny a flory, drancováním mořských ekosystémů, zvětšující se migraci a nedostatkem institucí pro přeshraniční správu. Izraelsko-jordánská spolupráce byla po dlouhou dobu omezená na tajná setkání a nemohla se postavit proti těmto problémům společně vzhledem k politickým konfliktům, které stály v cestě nezbytným opatřením ke zdravému environmentálnímu prostředí a bezpečnosti obyvatelstva. Tak jak se obyvatelstvo Blízkého východu tváří v tvář potýkalo s rozsáhlými environmentálními problémy, mezi obyčejným lidem se začaly objevovat hlasy o nutnosti udržitelného rozvoje vodních zdrojů pro budoucí generace. Složitého úkolu se ujala například skupina environmentalistů Friends of the Earth Middle East (FoEME), která je jednou z nejvlivnějších nevládních organizací v regionu a mimo jiné začala zapojovat do aktivit místní komunity. Přátelé Země jsou multietnickým sdružením, proto se na působnosti podílí jordánští, palestínští a izraelští ekologové, což poukazuje na soudržnost různých národů při řešení environmentálních hrozeb. Při obnově povodí řeky Jordán organizace dokázala, že s rozvojem vodní diplomacie a regionální spolupráce může dojít k environmentálnímu budování míru, dosáhla totiž určitých řešení ve vodních konfliktech a zabránila dalším politickým bojům (Giordano 2018). Zasloužila se o vznik významného projektu Good Water Neighbours na vytvoření Mírového parku řeky Jordán mezi Izraelem a Jordánskem, který má potenciál se stát úplně prvním mírovým parkem na Středním východě.

5.1 Charakteristika lokality

Řeka Jordán se v hydrologické praxi dělí na subpovodí, která zasahuje do politických útvarů Izraele, Jordánska, Sýrii, Libanonu a Palestiny (Západního břehu Jordánu), viz příloha č. 2. Zatímco horní tok Jordánu zahrnuje celou plochu Galilejského jezera, známého jako jezero Tiberiatské nebo Kinneretské podle

různých kulturních kontextů, dolní tok Jordánu proudí z Galilejského jezera, kde se setkává s proudem syrského jezera Yarmouk, dále teče podél hranic mezi Izraelem a Jordánskem a ústí do Mrtvého moře, jež je nejnižším bodem zemského povrchu.

Mírový park řeky Jordán se nachází na jih od Galilejského jezera a zahrnuje dvě oblasti na obou stranách řeky, které se organizace FoEME v souladu s pokyny IUCN snaží propojit. První část zahrnuje tzv. Ostrov míru neboli Naharayim (Al Bakoora) se starou vodní elektrárnou Routengerg nacházející se na severu Jordánského údolí v místě soutoku řek Jordánu a Yarmouku. Druhou součástí je Gesher (Jesir al-Majami) se soustavou Třech mostů, které jsou umístěné na jihu údolí řeky Jordán, poblíž Mrtvého moře. Oblasti nebyly zvolené nahodile, jsou totiž zvláště bohaté na historické, kulturní a přírodní bohatství obou zemí (FoEME 2009: 1–2). Charakteristické přeshraniční umístění mírového parku může sloužit jako nárazník pro uvolnění napětí mezi státy, proto je izraelsko-jordánská kooperace unikátní pro mírotvorný potenciál.

Přílehlé Jordánské údolí, známe v arabštině jako Ghor, je součástí Velkého zlomu, který spojuje Afriku a Úrodný půlměsíc. Má zvláštní význam, protože je křižovatkou cest a civilizací mezi Afrikou, Evropou a Asií. Oblast se považuje za nejúrodnější v celém regionu vzhledem k příznivému klimatu i během zimy, jež umožňuje celoroční zemědělskou výrobu. Aridní Jordánské údolí představuje „potravinový koš“ pro místní obyvatelstvo (Wallace – Dew 2004: 129). Jedinečné podmínky oblasti přitahují mnoho komunit, které se soustředí na farmaření, pastvinu, chovatelství zvířat a zemědělství. Zde se také nachází nejdůležitější migrační koridor na světě, který dvakrát za rok poskytuje útočiště pro více než 500 milionů ptáků na cestě z Evropy a Asie do Afriky. (Turner et al 2005: 3). Vzhledem ke klimatickému podnebí je oblast bohatá na různorodost fauny a flory a vyznačuje se unikátními prvky ekosystémů např. mokřady nebo nerostnými surovinami z Mrtvého moře.

5.2 Izraelsko-jordánská jednání v pozadí válek o vodu

Na akademické rovině už nějakou dobu vědci zkoumají vtahy mezi vodou, resp. životním prostředím, a konflikty. Války o vodu zůstávají sporným tématem i nadále. A. Wolf (1999: 29– 30) tvrdí, že neexistuje žádná válka, jejíž příčinou je jen voda. Nicméně souhlasí, že existují historické případy, kdy bylo násilí páčáno kvůli vodní tísní, ale většinou na nižší úrovni než celostátní (Ibidem 1999). Homer-Dixon (1996: 46– 48) také dochází k závěru, že samotný nedostatek vody nemůže způsobit mezistátní válku, avšak přispívá k rozptýlení nebo stimulaci sporů např. v kombinaci s náboženskými rozdíly, problémy s historickým soužitím nebo etnickou nenávisť. V případě Blízkého východu s příchodem globálního oteplování a náchylnosti k suchému klimatu, je region vystaven stále většímu konfliktnímu napětí, které by v budoucnu mohlo primárně vycházet z nedostatku vodních zdrojů, pokud tomu státy nebudou předcházet vzájemnou spoluprací.

Politický význam vody nabývá důležitosti v izraelsko-arabských vztazích už od roku 1920, kdy židovské nacionalistické hnutí (tzv. sionismus) pracovalo nad plány rozvojových cílů, jejichž součástí bylo zemědělství a vodní hospodářství (Wolf 1996: 4). V té době je patrný pragmatický vztah Jordánců ke vznikajícímu státu Izrael. Jordánský král Abdullah I., který pocházel z rodu Hašimovců, původně souhlasil s plánem OSN z roku 1947 na rozdělení palestinského území mezi Židy a Araby. Ale problém nastavených hranic vůči Palestincům nebyl přijatelný pro zbytek arabských zemí. Proto v květnu 1948 Sýrie, Libanon, Egypt, Jordánsko, Irák a Saudská Arábie vyhlásili válku čerstvě vzniklému izraelskému státu. Pravděpodobně se Jordánsko účastnilo války kvůli arabskému tlaku a případným přínosům, protože po válce získalo kontrolu nad Východním Jeruzalémem a Západním břehem Jordánu¹⁸ (Mitha 2010).

Po eskalujícím konfliktu pokračuje chaos v podobě dalších střetů a státy se pouští do jednostranných plánů na využití vody. Jordánsko, vzhledem ke svým zemědělským potřebám, dalo najevo své záměry k vybudování kanálu East

---

¹⁸ V roce 1950 bylo území Západního břehu Jordánu anektováno Jordánskem, ale po šestidenní válce v roce 1967 je okupováno Izraelem.

Ghor, který by způsobil odklon řeky Yarmouk. Izrael na situaci reagoval zahájením výstavby National Water Carrier, který je dodnes jeho největším vodním dílem (FAO 2009: 5). Aby se předešlo dalšímu možnému napětí, americký prezident Eisenhower poslal velvyslance E. Johnsona jako mediátora k dosažení izraelsko-arabské dohody. Přes veškeré snahy, nalezení kompromisu nepřipadalo v úvahu, spory byly zakořeněny mnohem hlouběji. Přistoupení k dohodě a navázání kontaktu s Izraelem mohlo znamenat jeho uznání, což pro arabský svět není představitelné. Určitý vliv na vývoj izraelsko-jordánských vztahů to však mělo. Bez ohledu na technicky probíhající válečný stav, docházelo k pravidelným a tajným schůzkám u tzv. piknikového stolu, kde se jednalo o otázkách řízení a správy řeky Jordán (Wolf 1996: 8-9). Amerika přispěla k vytvoření „tichého porozumění“ mezi státy, protože podporovala dvoustrannou spolupráci finančními prostředky (např. projekty East Ghor a Národní vodní rozvaděč), ale s podmínkou vzájemného schvalování plánů (Shapland 1997: 16).

Následné přeshraniční potyčky byly způsobené střety zájmů kvůli izraelskému rozvaděči. V roce 1964 proběhl arabský summit, jehož cílem bylo rozdělit práva na odklon řeky, ale výsledná rozhodnutí byla značně ve prospěch Sýrie (FAO 2009: 5). V reakci na to Izrael zaútočil na syrské vodní projekty, což přispělo k intenzitě šestidenní války v roce 1967, známé také jako válka o vodu. Vítězství přineslo Izraeli rozšíření kontroly nad Západním břehem Jordánu, řeky Yarmouk v Golanských výšinách a v pásmu Gázy. Po roce přerostlo napětí v další konflikt, protože Izrael měl podezření, že Jordán zneužívá kanál East Ghor. Za tím stál i další důvod spojený se skutečností, že Jordánsko podporovalo Palestinskou osvobozenou organizaci (PLO). Nakonec byl spor vyřešen prostřednictvím mediace USA s rozhodnutím zastavení útoků a Jordánsko mělo za úkol omezit činnosti PLO (Jägerskog 2003: 86). K vypořádání vztahů s Palestinci došlo až během Černého září.¹⁹

---

¹⁹ S „Černým zářím“ jsou spojené událostmi v roce 1970, kdy jordánský král Husajn vyhnal palestinské uprchlíky, kteří chtěli svrhnout jeho vládu a vyhlásit samostatný stát.

Lze konstatovat, že řeka Jordán, vzhledem ke sdílení několika různými státy, se stala součástí mnoha konfliktů. Jordánsko a Izrael si časem uvědomovaly důležitost udržování dobrých vztahů, proto od 90. let jejich kooperace začala probíhat na formální úrovni.

5.3 Přeshraniční mírová jednání a environmentální spolupráce

Devadesátá léta se vyznačovala mírovým procesem na Blízkém východě (MEPP). Za podpory Ameriky a Sovětského svazu byla svolána Madridská konference v roce 1991, která měla oživit mírové vztahy mezi Izraelem a Palestinou za účasti dalších arabských zemí – Sýrie, Libanonu a Jordánska. Po roce se Izrael a jordánsko-palestinská delegace zúčastnily navazující schůzky v Moskvě, jejíž součástí byla mnohostranná jednání, která se týkala různých směrů: rozvoje vody, regionální bezpečnosti, životního prostředí a ekonomického rozvoje (Schoenfeld 2010: 115). Středisko pro environmentální studie a řízení zdrojů (CESAR) se snažilo o dosažení mnohostranných dohod prostřednictvím spolupráce v oblasti vodních zdrojů, jelikož ve skutečnosti vymezení práv na vodu bylo nejsložitějším tématem diskuze (Escudero 2018). Celkový záměr prosazování regionálního míru měl sloužit jako strategické propojení s programem udržitelného rozvoje.

Madridská konference připravila cestu k ukončení téměř půl století trvajícího válečného stavu podepsáním Washingtonské deklarace v červnu 1994 mezi státem Izrael a Jordánským hašimovským královstvím pod patronátem amerického prezidenta Billa Clintona. Deklarace stanovovala dosažení trvalého míru mezi arabskými státy a Izraelem, měla chránit jordánskou islámskou roli v jeruzalémském chrámě a mimo jiné obsahovala mezistátní praktické vazby jako např. otevírání hraničních přechodů nebo propojení energetických sítí (Israel Ministry of Foreign Affairs 1994a). Washingtonská smlouva vytvořila prostor pro vznik konečné mírové dohody v říjnu 1994, která se někdy označuje jako Wadi Araba vzhledem k místu jejího podepsání. Král Husajn a Jicchak Rabin rozšířili oblasti spolupráce a zaměřili se do hloubky na jednotlivé otázky např. bezpečnosti,

životního prostředí, rozvoje Velkého zlomu, ekonomiky, infrastruktury, vědy, cestovního ruchu, terorismu. Vodní kooperace je vymezená ve čl. 6 izraelsko-jordánské mírové smlouvy, kde se země dohodly na „*usilování o komplexní a trvalá řešení problémů sdílených vod*“ (Israel Ministry of Foreign Affairs 1994b). Strany vzájemně uznaly právo na vodu a podle zásad rozdělily vody Jordánska, Yarmouku a Araby. Dohodly se pracovat na opatřeních k zamezení kontaminace a zmírnění nedostatku vod. Aby mohly dosáhnout těchto cílů, státy si musely uvědomit potřebu zapojování se do společných regionálních a mezinárodních projektů.

Pro uskutečňování ustanovení byl zřízen hlavní prováděcí orgán pod názvem *Joint Water Committee (JWC)*, kde jsou zastoupeni vždy tři zástupci z každé země. Již v červnu 1999 se Spojené státy, Izrael a Jordánsko zapojily do projektu na ochranu Akabského zálivu a výzkumu zásob korálových útesů v Perském zálivu. Ale od 70. let sílily v regionu problémy v důsledku postupného poklesu hladiny vody v Mrtvém moři. K řešení otázky byl navržen projekt *Red Sea – Dead Sea Water Conveyance*, jehož ambiciózním záměrem bylo propojení obou moří prostřednictvím kanálu, který by vedl z Akaby do oblasti Lisanu v Mrtvém moři. V důsledku by mělo dojít k zamezení vysušování moře, obnovení přirozeného toku řeky Jordán a zároveň s těmito procesy by se vyráběla elektřina k zajištění čerpání a odsolování vody. První krok k realizaci projektu byl uskutečněný v květnu 2005, kdy ministři Izraele, Jordánska a Palestiny podepsali dohodu o studiu proveditelnosti, které mělo probíhat s pomocí odborníků Světové banky (2013: 1). V návaznosti na to podepsaly v prosinci roku 2013 již zmíněné země *Memorandum o porozumění* na podporu výstavby plynovodu, dále se dohodly na sdílení vod, společné správě vzácných zdrojů a rozvoji odsolovacího zařízení (Israel Ministry of Foreign Affairs 2013). Celkové náklady na uskutečnění projektu jsou odhadovány kolem 11,1 až 11,3 miliardy amerických dolarů. Dodnes však není jasné, zda projekt pokročí dál, protože na cestě jsou mnohé překážky např. vysoké náklady na realizaci, možnost narušení ekosystémů Mrtvého moře,

určité politické neshody mezi státy nebo otázka alternativ v řešení opravdových příčin vysychání (World Bank 2013: 1-3).

Nelze však opomenout významnou roli nevládních organizací, protože jejich aktivity byly jedny z mála, které odolaly vypuknutí druhé intifády (Waisová 2016: 103). Občanské iniciativy a podpora se ukázaly být nezbytnými pro budování důvěry a míru. Společné environmentální iniciativy vznikaly z různých důvodů, buď jako doplněk formálního výzkumu a činnosti, nebo částečně kvůli obavám ze zanedbání životního prostředí (Schoenfeld 2010: 116). Nejvlivnější nevládní organizace vytváří sítě sociálních hnutí, které svými společnými agendami životního prostředí zmírňují napětí izraelsko-jordánsko-palestinských vztahů (Ibidem 2010). Mezi nejvýznamnější patří např. Přátelé Země, Aravský institut pro environmentální studia, Palestinsko-izraelský environmentální sekretariát nebo programy *people-to-people*.

5.4 Mírový park řeky Jordán

Od svého založení v roce 1994 společnost FoEME začíná pracovat na plánech obnovy povodí řeky Jordán. Již v roce 2006 se objevují myšlenky na vytvoření koncepčního rámce pro mírový park (McDonald 2014). Ostrůvek Naharayim neboli Bakoora se stal správným místem pro realizaci projektu vzhledem k jeho přeshraničnímu charakteru a symbolickému významu míru. V souladu s konečnou mírovou smlouvou z roku 1994 byl tento ostrov definován jako „přeshraniční chráněná oblast“, kterou Jordán pronajal Izraeli s právem na jeho soukromé využití a kultivaci půdy (Israel Ministry of Foreign Affairs 1994b, příloha I. b). Platnost závazku pronájmu bylo stanoveno na dobu 25 let s možností prodloužení na stejné období.

Důvodem k angažovanosti v této oblasti byla smutná skutečnost, že přítoky Jordánu devastují Mrtvé moře, kulturní a historická důležitost okolí řeky se proměňuje v otevřený kanál odpadních vod a zemědělských odtoků (FoEME 2009: 1). Již v lednu roku 2007 byl projekt podpořen formálním schválením *Memoranda o porozumění* mezi starosty jordánských a izraelských regionálních

rad Jordánského údolí. Oficiálně došlo k uznání významu obnovy řeky s účinkem mírotvorného potenciálu prostřednictvím přeshraničního parku, který představuje ekologické a kulturní dědictví oblasti. V květnu 2008 proběhl architektonický designerský workshop (neboli „Charette“), kterého se účastnili studenti z connecticutské Yaleské univerzity a jeruzalémské Akallovoy akademie umění spolu s jordánskými a palestinskými konzultanty (McDonald 2014). Účelem semináře bylo vypracování podrobných návrhů a doporučení pro vybudování mírového parku.

Mezi dohodnuté krátkodobé projekty patří malé tlumočnické a návštěvnické centrum, promenáda na řece Jordán a řemeslnická dílna. V roce 2014 tým začal pokračovat v práci nad předběžnými návrhy na rozvoj soustavy mostů v Gesher, který se nachází v jižní části parku a ztělesňuje pozůstatky románských a byzantských dob. Za hlavní cíl pokládají vytvoření volného a bezpečného prostoru pro interakci lidí a to bez nutnosti pasů nebo víza (McDonald 2014). Týmy pečlivě prozkoumaly oblast a vytvořily plány postupné realizace rozvojových projektů mírového parku (viz příloha č. 3).

Vstoupit do parku je možné přes čtyři brány, každá z nich má svůj ekologický význam. Naharayim představuje mokřadní ekosystémy, Gesher je říční bránou, Bakoora se vyznačuje zemědělstvím a Severní Shounah krajinou. V oblasti Naharayim v samém srdci se nachází Routenbergská vodní elektrárna, která je jednou z prvních symbolů sionistického podnikání. Vznikla v roce 1927, kdy ukrajinský židovský přestěhovalec Pinchas Routenberg, mimo jiné zakladatel Palestinské elektrické společnosti (PEC), uzavřel výhodnou dohodu s jordánským králem Abdullahem I. o vybudování vodního díla. Umělý ostrov byl tvořen z kanálů a přehrad k vyrobení elektřiny, která se již v roce 1932 distribuovala na obě strany hranice. V roce 1948 po prvním arabsko-izraelském konfliktu byla činnost elektrárny zastavená a ostrov byl navrácen pod suverenitu Jordánska. Naharayim měla velký význam pro průmyslový rozvoj a slibovala vyšší životní úroveň. Po podepsání mírové smlouvy se stal ostrov zpřístupněným pro mezinárodní turisty,

kteří zde mohli zachytit výhled na řeku, pozůstatky elektrárny a zjistit více o historii v informačním centru (FoEME 2009: 2– 3).

Přeshraniční park je mnohem přitažlivější s jeho naplánovaným rozšířením do historické oblasti Gesher, která je stará přes 2 000 let a dokáže okouzlit každého návštěvníka. Byla postavená římskými vládci a propojovala izraelské město Beit She'an (známé jako Scythopolis) a jordánské město Umm Qais (Gadara). Najdeme zde také starý hostinec Khan, který sloužil jako skrýš na nocleh pro cestovatele a obchodníky, kteří se vydávali na cestu přes řeku. Během dob osmanské říše zde byla postavená celnice, policejní stanice a železniční systém, který propojoval středomořský přístav Akko (Acre) s Damaškem v Sýrii. Dále Britové během svého mandátu ve dvacátých letech 20. století vybudovali další silniční most ke spojení města Tiberias přes Galilejské jezero s Damaškem (FoEME 2009: 3).

V dalších rozvojových projektech jsou zahrnuté poměrně modernizační prvky. Mezi ně patří například umělé obnovené jezero Rutenberg, které má sloužit jako lákadlo pro migrující ptáky, jež jsou unikátním charakterizujícím jevem oblasti. A na místě staré provozovny, kde se nacházelo ubytování pro zaměstnance elektrárny, jsou nyní renovované moderní ekologické chatky s výhledem na řeku. Pro milovníky, kteří rádi pozorují a zkoumají, zde se rozprostírají skryté pobřežní stezky přibližně 3 km dlouhé (McDonald 2014).

Zřízení přeshraničního mírového parku v oblasti bohaté na přírodní zdroje a biodiverzity má potenciál v mnoha ohledech. Jedině spolupráce, která je výhodná pro všechny strany, může sblížovat dotyčné země. Mírový park má určité přínosy, protože může přispívat ke zdravému životnímu prostředí, zajišťovat dostatek vody pro obě strany, umírňovat napětí mezi státy, zvyšovat cestovní ruch a ekonomické přínosy do rozpočtu a obnovit historická místa, které jsou kulturním dědictvím, jež zaslouží mezinárodní pozornost. Park byl uznán jako zásadní pro zachování místní fauny a flory. Kromě toho je to jedinečné místo, které může napomoci k ochraně ohrožených druhů migrujících ptáků, protože pro ně představuje přirozené útočiště (Green Cross 2007). Podle S. Aliho zapojení této napjaté oblasti do „zelených témat“ je racionálním krokem k vytvoření mírové

dividendy. Také poukazuje, že k funkčnosti mírového parku je potřeba odhodit otázku suverenity a politických přesvědčení a spíše se zaměřit na uzdravení řeky a ran minulosti (Udasin 2014). Dalším protagonistou je spoluzakladatel a ředitel organizace Přátelé Země Gidon Bromberg, který mimo jiné v roce 2007 byl členem Světového fondu Yale, připisuje výnosům ekoturistiky a cestovního ruchu obrovský význam, zvláště pro dotyčnou zemědělskou oblast, která má vysokou nezaměstnanost pohybující se v rozmezí 40 %. Uvedl, že v budoucnu tyto přínosy mohou nahradit venkovskou zemědělskou činnost, která po dlouhou dobu byla hlavním zdrojem příjmů (McDonald 2014). V neposlední řadě samotný král Abdullah II. vyjádřil podporu projektu Mírového parku řeky Jordán a poukázal, že tato iniciativa může přispět k dobrým sousedským vztahům mezi Izraelem a Jordánskem (Green Cross 2007).

5.5 Překážky izraelsko-jordánské spolupráce

Jordánsko se stalo druhou arabskou zemí po Egyptě, která navázala formální mírová jednání s Izraelem. Podepsání dohody mělo zásadní vliv na strategické přínosy pro obě země a v tomto ohledu mohl představovat vzor pro zbytek arabského světa. Ale v poslední době lze na obou stranách pozorovat zklamání a sotva viditelné „plody míru“, proto se jejich vztah začal označovat za chladný (Krasna 2019). Největší překážkou jsou politické faktory, které neustále způsobují napětí. Z příkladu izraelsko-jordánských vztahů lze pochopit velmi důležitou věc, která spočívá v neoddělitelném sepjetí celého arabského světa s izraelsko-palestinskými konflikty. Proto Arabové vždy dávají přednost řešení palestinské otázky před výhodami spolupráce (Mitha 2010). V případě jordánské existence, významnou roli hraje skutečnost palestinských kořenů. Ačkoliv od roku 1994 nedošlo k žádným rozsáhlým střetům, ukázalo se, že není jednoduché odhodit historické neshody, které ponechaly pocit nedůvěry po dlouhá léta. Vzniká úvaha, že smlouva s Jordánskem a Egyptem by pravděpodobně neexistovala, pokud by jejich národy dostaly slovo, protože nikdy nebyla populární mezi obyčejným lidem, ani mezi některými intelektuály a politiky (Krasna 2019).

Ve výsledku po dvaceti pěti letech se izraelsko-jordánské vztahy ocitly na mrtvém bodě, protože určité faktory postupně přispívaly k oboustrannému pocitu hořkosti a nespravedlnosti.

V roce 2018 se Jordán rozhodl neobnovit klausuli mírové smlouvy o Nahrayim a Zofar. Podle izraelských a jordánských úředníků Jordánsko bude nadále respektovat vlastnická práva Izraelců v Nahrayim, ale bez zvláštních ustanovení se nebudou moci volně pohybovat přes hraniční přechody. V případě Zofar zemědělcům bude umožněno jenom sklídit plodiny, které byly vysazeny před vypršením dohody (Ringler 2019). Rozhodnutí bylo výsledkem opakovaných mezistátních krizí. Neustálým zdrojem napětí je izraelská politika ve vymezení práv na svatyni Jeruzalému. Určité okolnosti také poukázaly na vzájemnou nenávist, která souvisela s extremistickými politickými přesvědčeními. Ať už se jedná o případ, kdy jordánský voják na exkurzi v Nahrayimu při střelbě zabil sedm školaček nebo o incident na izraelském velvyslanectví, kde byly zastřeleni dva jordánští muži. Další skutečností je, že ustanovení rozdělení vody, kterou Izrael slíbil Jordánu v mírové smlouvě 1994, nebylo naplněno (Zeitoun – Dajani 2019). Izrael ovládá více vody než Jordánci a Palestinci dohromady, dokonce více než dvojnásobek svého nároku podle zásad Úmluvy OSN o vodních zdrojích z roku 1997. Což poukazuje na to, že se voda v regionu stává komoditou, která vytváří vodní geopolitickou moc a způsobuje konflikty (Ibidem 2019). V nedávné době k znepokojení přispěl také americký mírový plán na Blízký východ²⁰. Jordánsko se obávalo, že se stane alternativním domovem pro Palestince a také v důsledku izraelsko-amerických vztahů by mohlo zůstat v pozadí (Zeevi 2019: 6).

Pravděpodobně výše uvedené důvody vedly ke zmražení izraelsko-jordánských vztahů, což mimo jiné způsobilo neprodloužení klauzule o pronájmu Nahrayim a Zofar. Přesto se předpokládá, že mezi státy budou probíhat konzultace

---

²⁰ Cílem plánu bylo připojení strategického Jordánského údolí Izraeli, přičemž Palestincům by se legalizovaly osady, které by měly být rozptýlené na souostrovích, jež by oklopovaly Izraelci. Nezávislí experti na práva OSN označili návrh za mezinárodně protiprávní podle principu sebeurčování (UN News 2020).

a následná spolupráce, pokud půjde o regionální rozvoj a hrozby (Krasna 2019). Také environmentální projekty pořád mají potenciál do budoucna, vzhledem k nedostatku vody, který se neřídí žádným politickým přesvědčením ani hranicemi. Je celkem pravděpodobné, že se obnoví perspektivní projekt Red Sea – Dead Sea, protože představoval izraelsko-palestinsko-jordánský zájem a podporu na společném realizování, vzhledem k extrémnímu vysychání Mrtvého moře. Stejně tak i v případě Mírového parku řeky Jordán, který dnes čelí závažným překážkám spolupráce, jsou určité šance k obnově parku, aby plnil svůj původní účel se všemi přínosy, které v sobě má.

6 Závěr

S vývojem mezinárodního společenství se stále objevují nové výzvy, které vyžadují účinná řešení pro nastolení světového míru. Příchod environmentálních konfliktů se stal fenoménem, protože globální rozvoj způsobil rychlý růst populace a zvýšil tempo využití přírodních zdrojů. Zjistilo se, že tyto faktory byly opakovaným zdrojem konfliktního napětí. Proto v 60. letech badatelé a odborníci otevřeli dveře bezpečnostních studií pro environmentální otázky. Ty posléze začaly pronikat do agend různých světových organizací. Průlomovým byl okamžik uvolňování vztahů v průběhu studené války, který vedl k vymezení ekologických problémů během Stockholmské konference. Následně byl zřízen Program OSN pro životní prostředí. Nicméně 90. léta přichází s novými překážkami v podobě vnitrostátních konfliktů, zejména v rozvojových zemích. Badatelé z torontské školy v čele s Homerem-Dixonem si uvědomovali nedostatky v analytických nástrojích a metodologii pro analýzu environmentálních témat včetně konfliktů, proto vyvinuli nový model pojetí tzv. environmentální tísně. Vztahoval se na země, které se potýkaly se zhoršováním životního prostředí a demografickým růstem, jež se staly hybnou silou pro násilí a konflikty.

Vzhledem k tomu, že mezinárodní systém byl vystaven různým podnětům, začaly vznikat nové přístupy a koncepty. Světová komise pro životní prostředí a rozvoj na summitu v Riu de Janeiro (1992) dokázala zachytit dilemata environmentálních problémů v souvislosti s globální chudobou a navrhla koncept „udržitelného rozvoje pro budoucí generace“. Poprvé se ve středu mezinárodní pozornosti objevila tzv. lidská bezpečnost, jejímž cílem byla ochrana základních práv a svobod, včetně environmentální ochrany jedince. A do normativního rámce OSN byl přidán pojem „peacebuilding“, který oprávnil zásahy proti znovuvypuknutí konfliktů. Budování míru též postupně zahrnuje i otázky životního prostředí. Na půdě OSN se začalo dokonce hovořit o tzv. „greening blue helmets“, tj. že operace OSN by měly brát v úvahu otázky životního prostředí. S postupem času se ukázalo, že sdílení environmentálních témat a hrozeb mezi

konfliktními tábory má i jinou stranu mince, jelikož se tyto okolnosti staly impulsem pro environmentální spolupráci. Přírodní zdroje představovaly mnohem větší prioritu pro přežití každého. Tento jev poukázal na skutečnost, že environmentální spolupráce se může stát katalyzátorem budování důvěry, míru a mnohostranné spolupráce.

S růstem zájmu o ochranu životního prostředí, začal koncept environmentálního budování míru pronikat do různých projektů a vyvíjel nové nástroje prosazování politiky. Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na uplatnění myšlenky mírových parků v politické praxi, jejichž hlavním cílem je ochrana ekosystémů se zvláštní iniciativou podpory míru a kooperace. K naplnění cíle jsem si stanovila několik otázek a doplnila je dvěma případovými studiemi.

Prvním úkolem bylo zjistit, kde byly v minulosti zřízené mírové parky a za jakých okolností. Původním světovým vzorem byl mezinárodní mírový park Waterton- Glacier, který byl zřízen v roce 1932 na oslavu dlouhodobé spolupráce v ochraně přírody mezi Kanadou a USA. Krátce poté vešla v účinnost evropská iniciativa Pieninského přeshraničního parku mezi Československem a Polskem, jejímž cílem bylo zmírňovat konfliktní napětí kolem sporného území z dob první světové války. Druhá výzkumná otázka se vztahovala na aplikaci mírových parků a jejich funkce. Ukázalo se, že příroda neuznává žádné geopolitické hranice, protože ekosystémy jsou zahrnuté do většího geografického měřítka a přeshraniční iniciativy jsou účinným nástrojem pro jejich řízení. Pod mírovými parky si můžeme představit chráněná území, která přesahují hranice států a jsou věnovaná oslavě, podpoře nebo připomenutí míru a spolupráce (Vasilijevic 2015: 14). V 80. letech se uchytil koncept na půdě IUCN, která poté spolupracovala s UNEP na programu podpory mírových parků za účelem ochrany zničené válkami biodiverzity. Mírové parky se tak staly prostředkem post-konfliktní spolupráce mezi bývalými nepřátelskými státy a návrhy na jejich založení začaly vznikat v různých částech světa a na mnoha sporných místech jako například v demilitarizované zóně mezi Severní a Jižní Koreou nebo v oblasti Kašmíru mezi Indií a Pákistánem (Siačenský ledovec). Přeshraniční iniciativy měly představovat

nárazníkovou zónou, prostor pro uvolňování napětí, budování důvěry a předcházení konfliktů. Mezi další funkce lze zařadit efektivní řízení přírodních zdrojů, vzájemné sdílení informací, dovedností a zkušeností, zlepšení ekonomické situace v regionu a zachování kulturního dědictví a hodnot.

V rámci třetí otázky jsem se zabývala analýzou případových studií, kde jsem zjišťovala, zda jsou opravdu mírové parky schopné utlumit konflikt a násilí, či jinými slovy generovat tzv. mírovou dividendu. Všeobecně se mezi badateli už dlouhou dobu vedou různé diskuze ohledně naplnění hlavního cíle mírových parků. Významný protagonista mírových parků S. Ali uznává, že environmentální ochrana se spíše považuje za důsledek míru, než za jeho součást nebo hybný mechanismus. Kritici poukazují na to, že ochrana biodiverzity může způsobovat konfliktní impulsy související s environmentální politikou a rozlišnými zájmy obyvatelstva. Proto se následně pokusím zhodnotit výsledky mého osobního výzkumu.

V prvním zkoumaném případě Virungského masivu zjistilo se, že nejvíce přínosným výsledkem přeshraniční spolupráce se stal ekoturismus, který zároveň tvoří jeden z největších zdrojů příjmů. Došla jsem k závěru, že zde může dojít k dlouhodobé ochraně ekosystémů, pokud budou uspokojeny lidské potřeby. Proto vlády začaly poskytovat finanční výnosy z parků směrem k místním komunitám, čímž vzbudily větší zájem o ochranu mezi obyčejným lidem. Dá se říci, že masiv Virunga zde hraje důležitou roli, protože udržuje národy pohromadě, rozvíjí oblast a snižuje napětí. Ale na druhou stranu to není dostačující, protože početná část obyvatelstva stále pociťuje extrémní nespravedlnost v přístupu k životnímu prostředí a uchyluje se k nelegálním činnostem, které jsou snadnou cestou při neregulované dostupnosti ke zbraním. V tomto případě je ochrana přírody také považována za překážku k volnému přístupu k přírodním zdrojům. I přes všechny výhody, v chudé oblasti, kde lidé nemají dostatek obživy, je složité mluvit o ochraně. Vzhledem ke konfliktní minulosti a korupčním vládám, stát není schopen zajistit základní potřeby. Pokud bude přítomná ekonomická nerovnost, lidé se i

nadále budou uchylovat k násilí a nelegálnímu využití přírodních ekosystémů pro vlastní přežití i za cenu jejich degradace.

V druhém zkoumaném případě Mírového parku řeky Jordán jsem došla k závěru, že iniciativa nabyla velkého významu v napjatém regionu Blízkého východu, ačkoliv se jedná o stále se rozvíjející projekt. Chráněné území bylo zřízené na podporu míru mezi Izraelem a Jordánském a mělo sloužit jako vzor pro celý arabský svět. Ostrov Míru (Nahrayim) nabízí mnoho výhod pro obě strany oblasti a také otevřel prostor pro další potenciální projekty jako například propojení Red Sea – Dead Sea. Ale v poslední době vztahy mezi státy značně ochladly, protože nenaplnění očekávání od podepsání mírové smlouvy způsobilo oboustranný pocit nedůvěry, křivdy a nespravedlnosti. V tomto případě se ukázalo, že nejde jednoduše odstranit historické kořeny politických neshod, etnickou nesnášenlivost a rozlišnost náboženského vyznání.

Mírový park řeky Jordán a chráněného území masivu Virunga mají podobné charakteristiky, ačkoliv se jedná o dvě zcela odlišné oblasti. Oba regiony jsou přírodně nejbohatšími a představují zásadní zdroj obživy pro místní obyvatele. Jedinečné přírodní podmínky oblastí se staly lákadlem pro mnoho komunit, které se soustředí na zemědělství a chov zvířat. Proto je typickým znakem vysoká koncentrace obyvatelstva, u níž se v důsledku poklesu ekosystémových služeb prohlubuje chudoba a potenciál k násilí. V tomto ohledu se ukázalo, že mnohé regiony jsou náchylné k tzv. environmentální tísní, kterou již popisoval Homer-Dixon. Oblasti také spojuje skutečnost, že mají rozsáhlou konfliktní minulost s tím rozdílem, že řeka Jordán byla jednou z příčin, které přispívaly k intenzitě válečných střetů, zatímco Virungský masiv byl místem, kde se páchalo násilí během konfliktů. Každopádně nedostatek přírodních zdrojů zde způsobuje napětí dodnes, vzhledem ke klimatickým změnám, poklesům ekosystémových služeb, rozsáhlé chudobě a nezaměstnanosti.

I během těch nejbrutálnějších válečných střetů jako byla například druhá konžská válka, lze zaregistrovat technickou spolupráci mezi ochránci přírody a nevládními organizacemi. Nebo v případě izraelsko-jordánské spolupráce od

vzniku Izraele sledujeme pragmatický přístup, který byl omezen na tajná setkání mezi členy vlády. Z těchto jednání, je zřejmé, že zájem na společných cílech, vedl k postupným přeshraničním interakcím, které se staly impulsem pro budování vzájemné důvěry. Což mělo zásadní vliv na následné podepsání mírových smluv, které vyústily v řádu dohod, jež nabyly velkou váhu. Protože od té doby intenzita environmentální spolupráce značně vzrostla, tudíž mezi státy od té doby nedocházelo k žádným rozsáhlým střetům a násilí. Společné hospodaření s přírodními zdroji přispělo k zisku mnoha výhod. Mimo jiné rozsáhlé iniciativy na ochranu přírody byly přitažlivými pro zahraniční investory, ať už se jedná o organizace nebo zájmové skupiny, jež se připojovaly k projektům prostřednictvím finančních podpor. Potvrdilo se zde, že s globálními environmentálními problémy zájem o udržitelný rozvoj roste celosvětově.

Při zhodnocení předložených případů, lze usoudit, že Mírový park řeky Jordán a chráněná oblast Virungského masivu se staly významnou součástí mírotvorného procesu. Od podepsání mírových dohod začala probíhat formální přeshraniční spolupráce týkající se environmentálních otázek, které vyústily v řadu workshopů a projektů, jež sloužily jako nástroj ke sblížení a vzájemnému budování důvěry. Nedošlo k žádným rozsáhlým válečným střetům a násilí, což by domněle splňovalo mírovou dividendu. Ale při zkoumání případů do hloubky, se ukázalo, že v každé oblasti je řada překážek, která narušuje spolupráci a ohrožuje ji do budoucna. Konfliktní minulost se stále odráží v mezinárodních vztazích, proto kooperace probíhá jen z pragmatických důvodů kvůli zisku výhod, které jsou dočasným uspokojením. Je evidentní, že v případě post-konfliktních oblastí jde o složitý a dlouhotrvající proces obnovení spolupráce, která by se měla především zakládat na dobrých úmyslech, toleranci a transparentnosti. Pro znázornění, si představme most, který má křehké základy, a i kdyby ve stavbě pokračovali ti nejlepší architekti, je zřejmé, že bude nestabilní a po nějaké době se zhroutí. Ukázalo se, že historické křivdy, nedůvěra, pocit nespravedlnosti, ekonomická nerovnost, etnické rozlišnosti, různá náboženská vyznání a politická přesvědčení jsou tím nestabilním podkladem při kooperaci. Zajisté chod historie nelze změnit,

ale je možné formovat lepší budoucnost bez válek a napětí. Proto by státy měly aktivně směřovat své politiky k postupnému odstraňování neshod a upevňovat své vztahy prostřednictvím mnohostranné spolupráce. Jen v takovém případě environmentální budování míru bude efektivní a přinese své dlouhodobé plody míru, udržitelného rozvoje a prosperity.

7 Seznam literatury

7.1 Literatura

ALI, Saleem (2003). Environmental planning and cooperative behaviour: catalyzing sustainable consensus. *Journal of Planning Education and Research*, s. 165 – 176 (<https://1url.cz/ezufJ>, 11. 2. 2020).

BROCK, Lothar (1991). “Peace Through Parks: The Environment on the Peace Research Agenda,” *Journal of Peace Research*, 28 s. 407-423.

BULLAR, Robert D. (1993). „*Environmental justice and Communities of Color*“. San Francisco: Sierra Club books (<https://1url.cz/PzrTx>, 24. 1. 2020).

BÜSCHER, Bram – DIETZ, Ton (2005). Conjunctions of Governance: The State and the Conservation-development Nexus in Southern Africa. *The Journal of Transdisciplinary Environmental Studies*. Vol. 4 (2) (<https://repub.eur.nl/pub/32289/>, 10. 2. 2020).

CHESTER, Charles C. (2006). *Conservation across borders. Biodiversity in an Interdependent World*, Washington: Island Press (<https://1url.cz/azeoE>, 4. 3. 2020).

COLLIER, Paul – HOFFLER, Anke (2000). „Greed and Grievance in Civil War“. World Bank, 2000 (www.jstor.org/stable/resrep02495, 26. 1. 2020).

CONCA, Ken - DABELKO, Geoffrey D. (2002). „*Environmental Peacemaking*“. Woodrow Wilson Center Press (<https://1url.cz/mzKER>, 22.1.2020).

DRESSE, Anaïs – FISCHLENDER, Itay – JONAS Østergaard N. – DMITROS, Zikos (2018). *Environmental peacebuilding: Towards a theoretical framework. Cooperation and Conflict* (<https://1url.cz/VzrT8>, 1. 2. 2020).

DUFFY, Rosaleen (1997). "The Environmental Challenge to the Nation-State: Superparks and National Parks Policy in Zimbabwe". *Journal of Southern African Studies* 23, Vol. 3 s. 441–451 (<https://1url.cz/wz1oo>, 15. 2. 2020).

DUFFY, Rosaleen (2001). *Peace parks: The paradox of globalism*. In *Geopolitics* 6:2, s. 1-26 (<http://dx.doi.org/10.1080/14650040108407715>, 5. 2. 2020).

ELLIOTT, Joanna – SUMBA, Daudi (2011). *Conservation enterprise: What works, where and for whom?* London: International Institute for Environment and Development (<https://pubs.iied.org/pdfs/14613IIED.pdf?>, 16. 4. 2020).

ESCUDERO, Maria Díaz (2018). *Jordan River Basin: Hydropolitics as an arena for regional cooperation*. Universidad de Navarra. Global Affairs Strategic Studies (<https://www.unav.edu/web/global-affairs/detalle/-/blogs/jordan-river-basin-hydropolitics-as-an-arena-for-regional-cooperation>, 24. 3. 2020).

EWALD, Jonas – NILSSON, Anders (2004). *A strategic conflict. Analysis for the Great Lakes Region*. Department for Africa (https://www.sida.se/contentassets/608c2b513ef44b7cbbfd7685b10702c2/a-strategic-conflict-analysis-for-the-great-lakes-region_437.pdf, 5. 3. 2020).

IDE, Tobias (2016). Space, discourse and environmental peacebuilding. *Third World Quarterly* 38(3): s. 1–19 (<https://1url.cz/2zrjo>, 31. 1. 2020).

International Union for Conservation of Nature. World Commission on Protected Areas (nedatováno). *Transboundary Conservation* (<https://www.iucn.org/commissions/world-commission-protected-areas/our-work/transboundary-conservation>, 23. 2. 2020).

FISCHHENDLER, Itay – DINAR, Shlomi – KATZ, David (2011). The Politics of Unilateral Environmentalism: Cooperation and Conflict over Water Management along the Israeli-Palestinian Border. *Global Environmental politic* 11 (1): s. 36–61 (<https://1url.cz/FzrjJ>, 1. 2. 2020).

- FLOYD, Rita - MATTHEW, Richard A. (2013). „*Environmental security. Approaches and issues*“ Abingdon: Routledge (<https://1url.cz/rzKqD>, 22. 1. 2020).
- HAMMIL, Anne – CROWFORD, Alec (2008). *Gorillas in the Midst. Assessing the peace and conflict impacts of International Gorilla Conservation Programme (IGCP) activities*. Final report International Institute for Sustainable Development (https://www.iisd.org/sites/default/files/publications/gorillas_in_the_midst.pdf, 14. 3. 2020).
- HAMMIL, Anne – Besançon, Charles (2007). „Measuring Peace Park Performance Definitions and Experiences“. In Ali (eds), *Peace Parks: Conservation and Conflict Resolution*. Massachusetts Institute for Technology (<https://1url.cz/Uzeie>, 4. 3. 2020).
- HAMILTON, Larry (1998). "Guidelines for Effective Transboundary Cooperation: Philosophy and Best Practices." Paper presented at the Parks for Peace, Somerset West, South Africa.
- HANSON, Thor – BROOKS, Thomas M. – FONSECA, Gustavo et al (2009). Warfare in biodiversity hotspots. *Conservation Biology* 23 (3): s. 578–587 (<https://conbio.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1523-1739.2009.01166.x>, 19. 2. 2020).
- HAYES, Petr (2001). *Environmental security in a world of perpetual war*. Presented at Environmental Grantmakers Association. Brainerd, Minnesota: Nautilus Institute <https://1url.cz/CzewJ>, 29. 2. 2020)
- HICKEY, J.R. – BASABOSE, A. – GILARDI, K.V. et al (2018). Gorilla beringei ssp. beringei. *The IUCN Red List of Threatened Species 2018* (<https://www.iucnredlist.org/species/39999/17989719>, 16. 3. 2020).

HOMER-DIXON, Thomas F. (1991). „On the Threshold: Environmental Changes as Causes of Acute Conflict". *International Security* 16 (2): (<https://doi.org/10.2307/25390610162-2889>, 24. 1. 2020).

HOMER-DIXON, Thomas F. (1996). „*Project on Environment, Population and Security*“. The Woodrow Wilson Center Environmental Security and Change Report, Issue 2 (<https://www.wilsoncenter.org/publication/ecsp-report-2>, 28. 3. 2020).

HSIAO, Elaine (2007). *Peace Parks: a Natural Alternative*. University for Peace: Peace and Conflict monitor 11. 2. 2007 (http://www.monitor.upeace.org/archive.cfm?id_article=456#_ftn2, 23. 2. 2020).

GALTUNG, Joahan (1968). *Výzkum míru: věda, nebo zahalená politika?* (<https://1url.cz/KzrB4>, 30. 1. 2020).

GIORDANO, Giulio (2018). *Water as a source of regional cooperation in the Middle East: The work of ecopeace Middle East in Jordan, Israel, and Palestine. Open Rivers: Rethinking Water, Place and Community*, (11) (<https://editions.lib.umn.edu/openrivers/article/the-work-of-ecopeace-middle-east/>, 31. 3. 2020).

GRIFFIN, J.D. – CUMMING, D. – METCALFE, S. et al (1999). "*Transboundary Natural Resource Management in Southern Africa: Main Report.*" Washington, DC: Biodiversity Support Program c/o World Wildlife Fund, 1999 (<https://1url.cz/Wzew1>, 23. 2. 2020).

JÄGERSKOG, Anders (2003). *Why states cooperate over shared water: The water negotiations in the Jordan River Basin*. Department of Water and Environmental Studies, Sweden (<https://1url.cz/jzi7K>, 28. 3. 2020).

KOOL, Jeroen (2016). *Sustainable Development in the Jordan Valley: Final Report of the Regional NGO Master Plan* (<https://1url.cz/7zWg2>, 21. 3. 2020).

KRASNA, Joshua (2019). The Jordan-Israel Peace Treaty at 25: A Slightly Tarnished, but Still Important, Silver Anniversary. Center for Israel Education, 20. 6. 2020 (<https://israeled.org/the-jordan-israel-peace-treaty-at-25-a-slightly-tarnished-but-still-important-silver-anniversary/>, 29. 3. 2020).

LAMBACHER, Jason (2007). „Nesting cranes: Envisioning a Russo-Japanese Peace Park in the Kuril Islands“. In Ali (eds), *Peace Parks: Conservation and Conflict Resolution*. Massachusetts Institute for Technology (<https://1url.cz/Uzeie>, 4. 3. 2020).

LANJOUW, Anette (2015). To Protect the Gorillas, Protect Humans Too. *The Breakthrough Institute*. An Interview with Primatologist Annette Lanjouw 8. 1. 2015 (<https://thebreakthrough.org/issues/conservation/to-protect-the-gorillas-protect-humans-too>, 15. 3. 2020).

LEJANO, Raul (2006). Theorizing Peace Parks: Two Models of Collective Action. *Journal of Peace Research* 43(5), s. 563-581(www.jstor.org/stable/27640384, 4. 3. 2020).

Lomborg, Bjør (2012). “Environmental Alarmism, Then and Now: The Club of Rome's Problem—and Ours.” *Foreign Affairs*, vol. 91, no. 4, s. 24–40. JSTOR (www.jstor.org/stable/23218037, 4. 12. 2019).

van der LINDE, Harry – OGLETHORPE, Judy – SANDWICH, Trevor (2001). *Beyond Boundaries: Transboundary National Resource Management in Sub-Saharan Africa*. Washington, DC: Biodiversity Support Program.

MAAS, Achim – CARIUS, Alexandr – WITTICH, Anja (2013). *From conflict to cooperation? Environmental cooperation as a tool for peace-building*. In: Floyd, R. – Matthew R. *Environmental security. Approaches and issues*“. Abingdon: Routledge, str. 102–120.

MARTIN, Adrian – RUTAGARAMA, Eugene – CASCA˜O, Ana et al (2011). Understanding the co-existence of conflict and cooperation: Transboundary ecosystem management in the Virunga Massif. *Journal of Peace Research* 48(5) s. 621–635 (<https://ueaeprints.uea.ac.uk/id/eprint/37873/1/JPR2011Virunga.pdf>, 19. 2. 2020).

MATTHEW, Richard A. (1995). „*Environmental security: demystifying the concept, clarifying the stakes.*“ Wilson center report (<https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/report1a.pdf#page=3>, 23. 1. 2020).

MELLOR, M. (1997). *Feminism & Ecology*. New York: New York University Press.

MELVIN, Neil – de KONING, Ruben (2011). „Resources and armed conflict“. *SIPRI year book 2011* (<https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRIYB1102.pdf>, 26. 1. 2020).

McNEIL, Richard J. (1990). International Parks for Peace. In THORSEL, Jim (eds), „*Parks On the Borderline: Experience in Transfontier Conservation*“. Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN Publications (<https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAPS-001.pdf>, 23. 2. 2020).

McDONALD, Amy Athey (2014). Yale’s Urban Design Workshop building bridges to the first peace park in the Middle East. *Yale News* 9. 7. 2014 (<https://news.yale.edu/2014/06/09/yale-s-urban-design-workshop-building-bridges-first-peace-park-middle-east-0>, 25. 3. 2020).

MITHA, Farooq. (2010). *The Jordanian-Israeli Relationship: The Reality of“Cooperation”*. Middle East Policy Council (<https://mepc.org/jordanian-israeli-relationship-reality-cooperation>, 23. 3. 2020).

ODEGAARD, Charles (1990). "Parks for Peace." In *Parks on the Borderline: Experience in Transfrontier Conservation*, In Jim Thorsell, s. 89-94. Cambridge, UK: Piggott Printers.

PLUMPRE, Andrew J. – MASOZERA, Michael – VEDDER, Ami (2001). *The Impact of Civil War on the Conservation of Protected Areas in Rwanda*. Washington DC: Biodiversity support Program.

RINGLER, Elana (2019). *Israeli farmers lament the end of Jordan land deal*. Reuters, 10. 11. 2019 (<https://www.reuters.com/article/us-israel-jordan-land/israeli-farmers-lament-the-end-of-jordan-land-deal-idUSKBN1XK0B1>, 29. 3. 2020).

RØNNFELDT, Carsten F. (1997). "Three Generations of Environment and Security Research." *Journal of Peace Research*, vol. 34, no. 4, 1997, s. 473–482 (www.jstor.org/stable/424868, 24. 1. 2020).

SANDWITH, Trevor – SHINE, Clare – HAMILTON, Lawrence et al. (2001) *Transboundary protected areas for peace and co-operation*. IUCN, Gland, UK (https://www.researchgate.net/publication/238742015_Transboundary_Protected_Areas_for_Peace_and_Co-operation, 13. 1. 2020).

SCHOENFELD, Brad J. (2010). *The mechanisms of muscle hypertrophy and their application to resistance training*. Global Fitness Services, Scarsdale, New York (<https://1url.cz/azi7o>, 28. 3. 2020).

SHAPLAND, Greg (1997). *Rivers of Discord*. New York: St. Martin Press.

THORSELL, Jim – HARRISON, Jeremy (1990). "Parks That Promote Peace: A Global Inventory of Transfrontier Nature Reserves." In Jim Thorsell (eds). *Parks on the Borderline: Experience in Transfrontier Conservation*, IUCN series (1), s. 4–22, Gland, Switzerland, Cambridge, UK: Piggott Printers Limited.

TURNER, Michael – KHATEEB, Nader – KHALED, Nassar (2005). *Crossing the Jordan: Concept document to rehabilitate, promote prosperity and help bring peace to the Lower Jordan River Valley*. Friends of the Earth Middle East Amman, (<https://www.globalnature.org/bausteine.net/f/6036/crossingthejordan.pdf?fd=2>, 19. 3. 2020).

UDASIN, Sharon (2014). Peace on the ground, through ecological conservation. *The Jerusalem Post*, 18. 1. 2014 (<https://www.jpost.com/Features/Front-Lines/Environment-Peace-on-the-ground-through-ecological-conservation-338480>, 31. 3. 2020).

VASILJEVIĆ, Maja – ZUNCKEL, Kevan – MCKINNEY, Mathew et al (2015). *Transboundary Conservation: A systematic and integrated approach*. Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 23, Gland, Switzerland: IUCN (<https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAG-023.pdf>, 11. 4. 2020).

VODIČKA, Milan (2019). Temná válka v pralese. Horské gorily umírají kvůli dřevěnému uhlí. *iDnes* 1. 06. 2019 (https://www.idnes.cz/cestovani/kolem-sveta/horske-gorily-narodni-park-virunga-kongo-afrika-vyroba-dreveneho-uhlí.A190511_475046_kolem-sveta_hig, 17. 3. 2020).

WAISOVÁ, Šárka (2016). Úvod – Spolupráce v oblasti životního prostředí jako nástroj transformace a řešení konfliktů. Izraelsko-palestinský konflikt a environmentální spolupráce. In Klimová, Nikola – Kudlačová, Lenka. *Environmentální spolupráce jako nástroj řešení konfliktů* (Praha: Libri), s. 11–46; 95–114.

WALLACE, Jonathan A. – DEW, Philip (2004). *Doing business with Jordan*. Unated Kingdom: GMB Publishing LTD.

WARREN, Adrian (1992). *Mountain gorillas*. Lastrefuge ltd (http://www.lastrefuge.co.uk/data/articles/gorilla_p1.html, 7. 3. 2020).

WESTING, Arthur (1993a). *Transfrontier Reserves for Peace and Nature: A Contribution to Global Security*. Nairobi, Kenya: United Nations Environment Programme (<https://1url.cz/hz1w8>, 13. 2. 2020).

WEBER, A.W (1981). *Conservation of the Virunga gorillas: a socio-economic perspective on habitat and wildlife preservation in Rwanda*. MSc thesis, University of Wisconsin, USA: Madison.

WESTING, Arthur (1998). Establishment and management of transfrontier reserves for conflict prevention and confidence building. *Environmental Conservation*, 25(2), s. 91-94 (www.jstor.org/stable/44519471, 4. 3. 2020).

WHITEHORN, Penelope R. – NAVARRO, Laetitia M. – CHRÖTER, Matthias et al (2019). *Mainstreaming biodiversity: A review of national strategies*. *Biological Conservation*, Vol 235, s. 157-163 (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0006320719303179>, 23. 2. 2020).

WOLF, Aaron T. (1996). *Middle East Water Conflicts and Directions for Conflict Resolution*. International Food Policy Research Institute: Washington DC (<https://1url.cz/7ziAC>, 27. 3. 2020).

WOLF, Aaron T. (1999). *Water and human security*. AVISO: An Information Bulletin on Global Environmental Change and Human Security, a shorter version (<http://cip.management.dal.ca/publications/Water%20and%20Human%20Security.pdf>, 27. 3. 2020).

YOUNG, A.L. – GIESY, J.P. – JONES, P.D. et al (2004). „*Environmental fate and bioavailability of agent orange and its associated dioxin during the vietnam war.*“ *Environ Sci & Pollut Res* 11, s. 359–370 (<https://doi.org/10.1007/BF02979652>, 23.1.2020).

ZBICZ, Dorothy – GREEN, Michael (1997). "Status of the World's Transfrontier Protected Areas." Paper presented at the International Conference of

Transboundary Protected Areas. Somerset West, South Africa (<https://1url.cz/Nz1wY>, 16. 2. 2020).

ZBICZ, Dorothy C. (1999). The 'nature' of transboundary cooperation. *Environment*, 41(3), s. 15–17.

ZBICZ, Dorothy C. (2003). *Imposing transboundary conservation: Cooperation between internationally adjoining protected areas*. In *Journal of Forest sustainable Forestry*, Vol. 17, s. 21-37 (https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J091v17n01_03, 29. 2. 2020).

ZEEVI, Dror (2019). *Israel and Jordan: A Peace in Ruins*. Brandeis University, Massachusetts (<https://www.brandeis.edu/crown/publications/middle-east-briefs/pdfs/101-200/meb133.pdf>, 29. 3. 2020).

ZEITOUN, Mark – DAJANI, Muna (2019). *Israel is hoarding the Jordan River – it's time to share the water*. *The Conversation*, 19. 12. 2019 (<https://theconversation.com/israel-is-hoarding-the-jordan-river-its-time-to-share-the-water-126906>, 29. 3. 2020).

ZIMMERER, Karl S (2006). *Cultural ecology: at the interface with political ecology – the new geographies of environmental conservation and globalization*. Edward Arnorl publishers Ltd(<https://1url.cz/rzrxj>, 4. 2. 2020).

7.2 Prameny

CBD (2017). *Peace Parks*, 3. 7. 2017 (<https://www.cbd.int/peace/about/peace-parks/>, 4. 12. 2019).

Charta OSN (1945). „*Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora*“ (<https://1url.cz/xzEmu>, 23. 1. 2020).

Food and Agriculture Organization of the United Nations (2009). *AQUASTAT Transboundary River Basins – Jordan River Basin*. Italy, Rome (<http://www.fao.org/3/CA2131EN/ca2131en.pdf>, 30. 3. 2020).

FoEME (2009). *The Jordan River Peace Park* (https://ecopeaceme.org/uploads/Jordan_River_Peace_Park_Flyer.pdf, 18. 4. 2020).

Greater Virunga Transboundary Collaboration (2006). *Ten year transboundary strategic plan Central Albertine Rift Transboundary Protected Area Network* (http://www.greatervirunga.org/IMG/pdf/transboundary_strategic_plan_feb_28_2006.pdf, 10. 3. 2020).

Greater Virunga Transboundary Collaboration (2017). *GVL annual conservation status report 2015*. Design: Mark C. Turgesen (http://greatervirunga.org/IMG/pdf/2015_gvvc_acsr-2.pdf, 7. 3. 2020).

Greater Virunga Transboundary Collaboration (nedatováno). *Milestones* (<http://www.greatervirunga.org/about-us/milestones/>, 14. 3. 2020).

Israel Ministry of Foreign Affairs (1994a). *The Washington Declaration*, 25. July (<https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/the%20washington%20dclaration.aspx>, 28. 3. 2020).

Israel Ministry of Foreign Affairs (1994b). *Israel-Jordan Peace Treaty*, 26. October (<https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/israel-jordan%20peace%20treaty.aspx>, 28. 3. 2020).

Israel Ministry of Foreign Affairs (2013). *Israel, Jordan and PA sign Red Sea-Dead Sea agreement*, 9. 9. 2013 (<https://1url.cz/5zEmr>, 28. 3. 2020).

Millennium Ecosystem Assessment Board (2003). *Ecosystems and human well-being. Synthesis*. Washington, DC: Island Press

(<https://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf>, 12. 3. 2020).

PEACE PARKS FOUNDATION (nedatováno). *What we do* (<https://www.peaceparks.org/>, 3. 2. 2020).

PEACE PARKS FOUNDATION (2013). *Nelson Mandela, Founding Patron Of Peace Parks Foundation* (<https://www.peaceparks.org/nelson-mandela-founding-patron-of-peace-parks-foundation/>, 4. 3. 2020).

Trilateral Memorandum of Understanding (2006). *Transboundary Gorilla Tourism* (<http://www.greatervirunga.org/IMG/pdf/agreement-iccn-ortpn-uwa-2.pdf>, 14. 3. 2020).

UNEP (2015). *Addressing the Role of Natural Resources in Conflict and Peacebuilding. A Summary of Progress from UNEP's Environmental Cooperation for Peacebuilding Programme 2008–2015*, s. 27 (https://postconflict.unep.ch/publications/ECP/ECP_progress_report_2015.pdf, 4. 12. 2019).

UNEP (2009). *From conflict to peacebuilding. The role of natural resources and the environment*. (https://postconflict.unep.ch/publications/pcdmb_policy_01.pdf, 26. 1. 2020).

UNEP (2012). *Greening the blue helmets. Environment, natural resources and UN Peacekeeping operations*. UNEP: Nairobi, Kenya (<https://1url.cz/qzEmz>, 15. 4. 2020).

U. S. Department of State Archive (2008). *The Rubavu Ministerial Declaration for the Greater Virunga Transboundary Collaboration*. Bureau of Oceans and International Environmental and Scientific Affairs (<https://2001-2009.state.gov/g/oes/rls/or/2008/107294.htm>, 11. 3. 2020).

United Nations Economic Commission for Africa (2015). *Conflicts in the Democratic Republic of Congo: Causes, impact and implications for the Great Lakes region*. (<https://1url.cz/czEmM>, 7. 3. 2020).

UN News (2020). *US Middle East peace plan 'lopsided', says independent UN rights expert*. Human Rights 30. 1. 2020 (<https://news.un.org/en/story/2020/01/1056412>, 30. 1. 2020).

Wildlife Conservation Society (2015). *Best of the wild: Wildlife Conservation Society and The Greater Virunga Landscape* (http://fscdn.wcs.org/2015/07/24/y08bn4z7e_GVL_prospectus.pdf, 7. 3. 2020).

Wilson Center (2005). *Parks for Peace or Peace for Parks? Issues in Practice and Policy* (<https://www.wilsoncenter.org/event/parks-for-peace-or-peace-for-parks-issues-practice-and-policy>, 4. 3. 2020).

World Bank (1996). *Mozambique transfrontier conservation areas pilot and institutional strengthening*. Global Environment facility, Washington DC (<http://documents.worldbank.org/curated/en/578161468758087057/pdf/multi0page.pdf>, 4. 3. 2020).

World Bank (2013). *Red Sea – Dead Sea Canal and the Feasibility Study of the World Bank*. Global Nature Fund (<https://1url.cz/4zEmt>, 28. 3. 2020).

World Bank Group (2018). *Supporting Sustainable Livelihoods through Wildlife Tourism*. Washington DC (<https://1url.cz/CzEmL>, 25. 2. 2020).

World Commission on Environment and Development (1987). *„Our common future*.“ New York: Oxford University Press.

World Wildlife (nedatováno). *Mountain Gorilla facts* (<https://www.worldwildlife.org/species/mountain-gorilla>, 19. 2. 2020).

8 Resumé

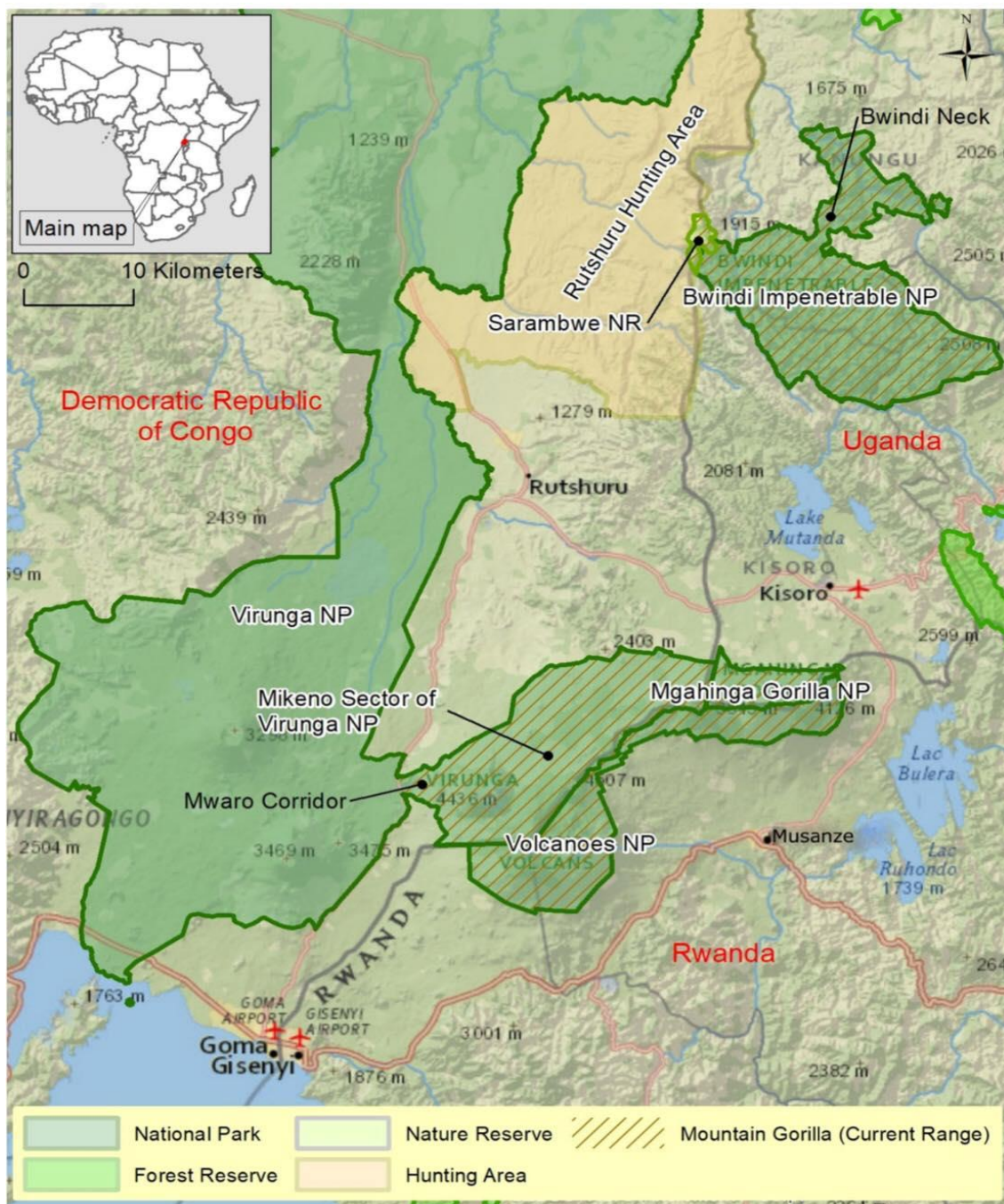
This bachelor thesis describes and analyses the development of environmental peacebuilding. The analysis focuses on a political practice of the peace parks. During 1960's on the field of International relations studies emerged the new security challenges of environmental threats. Natural resources and their scarcity began to play important role in conflicts and violence. On the other hand sharing the environmental issues between enemy states became the catalyst for building peace, trust and multilateral cooperation. This paper focuses on environmental peacebuilding as a possible potential concept and political practise

This thesis is divided into two parts. In the theoretical part I deal with the development of environmental peacebuilding idea from the academic sphere to the higher level of international affairs. Subsequently, I explain the main idea of peace parks application, their origin and the differences of definitions and terms in literature. Practical part is based on qualitative research through the case studies of The Greater Virunga massive and The Jordan River Peace Park. The main aim was to find, if peace parks are able to reduce conflict and violence intensity or in other words to generate a peace dividend. The cases illustrated, that both areas were an important part of peacebuilding process. Since a signing of peace agreements, protected areas were used as tool for support of common cooperation, peace and economic advantages. Deeper investigating of relations between post-war states showed that each area faces with obstacles for future cooperation. Cooperation is caused by pragmatic reasons for gaining the benefits that can play only temporary role. The conflicted past is still reflecting to the relationships. Tension is created by historical grievance, political convictions, economic inequality, poverty, ethnicity and religion differences. These threats can easily break every bridge of confidence between states, because in depth the relations are fragile. Occasional cooperation can make enemies closer, but cannot to resolve rooted disagreements. Therefore, states need to do more intensive steps for the regulation relations. People should to realise, that cooperation and negotiation are more prosperous for their future than conflicts.

9 Přílohy

Příloha č. 1: Mapa chráněného území Virunga masiv

Zdroj: Stephen Holness/IGCP. Dostupné na

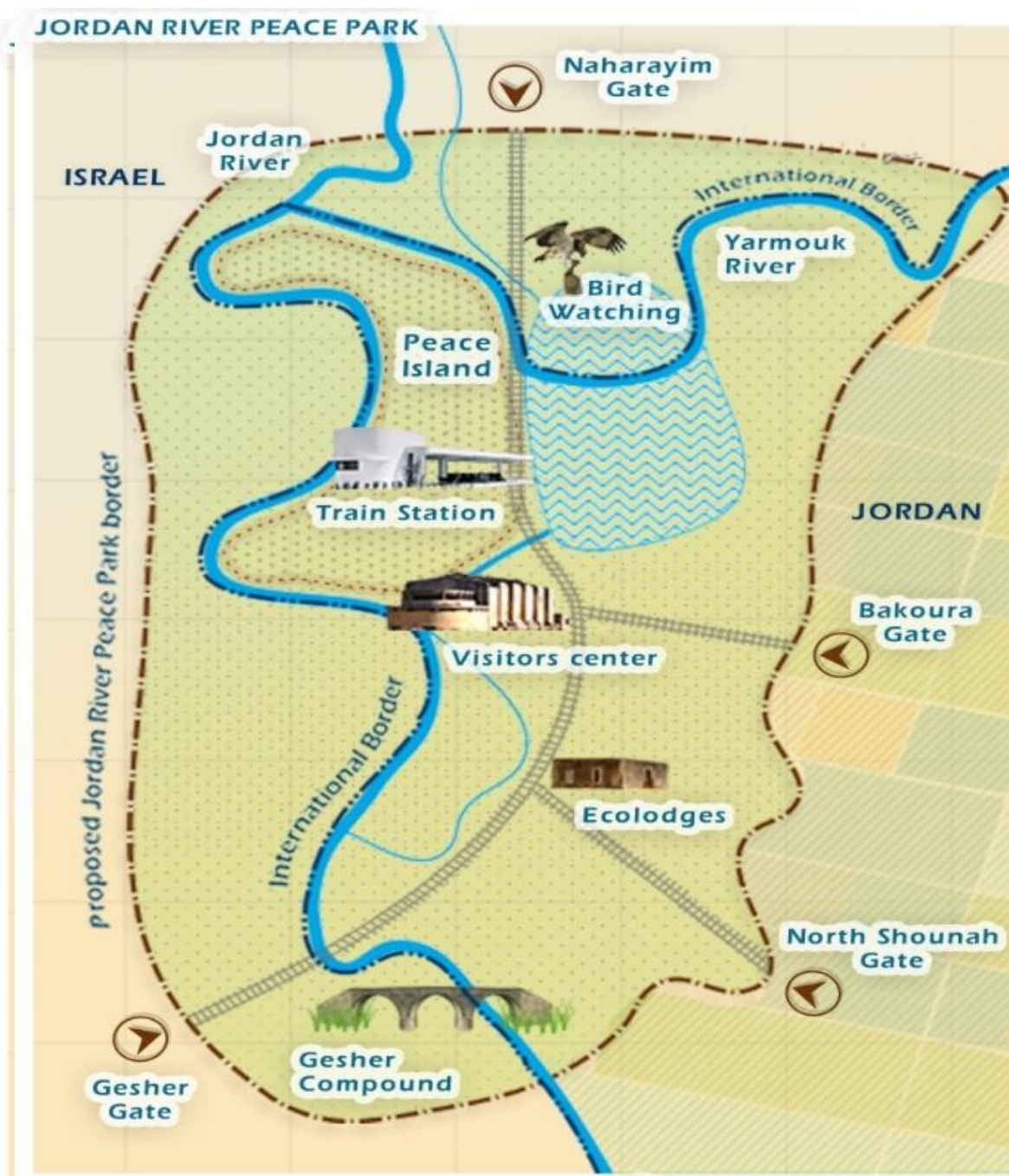
<http://igcp.org/wp-content/uploads/IGCP-Strategic-Plan-2018-2024.pdf> (17. 3. 2020).

Příloha č. 2: Mapa řeky Jordán

Zdroj: UN-ESCWA - BGR Beirut 201. Dostupné na
<https://1url.cz/hzwDF> (28. 3. 2020).

Příloha č. 3: Návrh Mírové parku řeky Jordán

Zdroj: oficiální stránka organizace FoEME. Dostupné na <https://ecopeaceme.org/projects/lower-jordan-river/jordan-river-peace-park/> (29. 3. 2020).